

Hanne Bogen og Kaja Reegård

Gratis kjernetid i barnehage

Kartlegging av et forsøk i fem bydeler i Oslo

Hanne Bogen og Kaja Reegård

Gratis kjernetid i barnehage

Kartlegging av et forsøk i fem bydeler i Oslo

© Fafo 2009

ISBN 978-82-7422-689-0

ISSN 0801-6143

Omslagsfoto: © Mimsy Møller / Samfoto

Omslag: Fafos Informasjonsavdeling

Trykk: Allkopi AS

Innhold

Forord	5
Sammendrag	6
English summary	9
Kapittel 1	17
1.1 Innledning.....	17
1.2 Hvorfor gratis kjernetid?.....	19
1.3 Tidligere forsøk med gratis barnehage.....	21
1.4 Rapportens oppbygning	23
Kapittel 2 Data og metode	25
Kapittel 3 Gratis kjernetid i fem bydeler i Oslo	27
3.1 Få sentrale føringer, men ikke blanke ark.....	27
3.2 Storstilt barnehagesatsing, i Oslo som i resten av landet.....	28
3.3 Men også noen utfordringer.....	30
3.4 Bevilgningene til gratis kjernetid.....	31
3.5 Bydelene i forsøket med gratis kjernetid	31
Kapittel 4 Mødrenes syn på gratis kjernetid.....	55
Kapittel 5 Samlede erfaringer med gratis kjernetid	59
5.1 Organisering og rekruttering.....	59
5.2 Foreldretilbud, deltakelse og involvering	62
5.3 Godt i gang, men ikke i mål.....	64
Referanser	65

Forord

Foreliggende rapport tar for seg forsøket med gratis kjernetid i barnehage som er igangsatt i noen bydeler i Oslo. Tilbudet innebærer at alle fire- og femåringer i de aktuelle bydelene får tilbud om gratis opphold i barnehage fire timer om dagen. Målsettingen med tiltaket er å forberede barna på skolestart, bidra til sosialisering generelt og bedre norskkunnskapene for minoritetsspråklige barn. Tiltaket skal også bidra til å øke foreldrenes forståelse for viktigheten av språklig, så vel som deltakelse i sosiale aktiviteter. Tiltaket skal sikre en målrettet oppfølging av de foresatte med minoritetsbakgrunn, og det skal tilbys språkopplæring til foreldre som trenger det.

Prosjektet er finansiert av Arbeids- og inkluderingsdepartementet. Våre kontakter i departementet har vært Anila Nauni, Line Opjordsmoen, Bente Holthe og Anne Folkvord. Vi takker for godt samarbeid. Vi takker også Oslo kommune og ulike instanser i de fem bydelene som har stilt tid til rådighet for våre nysgjerrige spørsmål. Vi takker også foreldre i de fem bydelene, som har stilt opp og delt sine erfaringer med tilbudet med oss.

På Fafo har Hanne Bogen hatt prosjektlederansvaret, og Kaja Reegård har vært prosjektmedarbeider. Heidi Gautun har kvalitetssikret rapporten.

Oslo, 15. juni 2009

Hanne Bogen

Kaja Reegård

Sammendrag

Fem bydeler i Oslo er med på et forsøk med gratis kjernetid i barnehage. Forsøket, som ble igangsatt i 2006/2007, innebærer at foreldre til alle fire- og femåringer i bydelen får et gratis barnehagetilbud fire timer om dagen fem dager i uken, til sammen 20 timer per uke. De fem bydelene som er med i forsøket, Stovner, Grorud, Bjerke, Alna og Søndre Nordstrand, har alle en høy andel innvandrere og norskfødt med innvandrereforeldre. Foreldre med minoritetsspråklig bakgrunn bruker barnehage i mindre grad enn foreldre med norsk bakgrunn. Årsaken kan være at de har lite kjennskap til hva en barnehage er. Familieøkonomien kan også sette begrensninger for bruk av barnehage fordi ofte er bare en forelder yrkesaktiv. Og dersom mor likevel er hjemme, er behovet for barnepass begrenset. Foreldrene kan også være lite bevisste på viktigheten av at barna lærer godt norsk før skolestart og at barnehage kan være et sted der barna får god språkstimulering.

Målsettingen med forsøket med gratis kjernetid er å bidra til at særlig minoritets-språklige barn skal stå bedre rustet til skolestart både med henyn til norskkunnskaper og sosialisering generelt. Ved at alle fire- og femåringer tilbys et gratis barnehagetilbud deler av dagen, vil flere barn få muligheten til å ta del i det språkstimuleringsarbeidet som foregår i barnehagene. Barna får også mulighet til å lære språk og sosiale ferdigheter gjennom lek med andre barn. Tiltaket skal samtidig bidra til at foreldrene settes bedre i stand til å følge opp barna i skolen, både gjennom å styrke foreldrenes norskkunnskaper og ved å styrke foreldrerollen generelt. Studien kartlegger de strategiene de fem bydelene har tatt i bruk for å rekruttere barn til barnehage, det barnehagetilbudet som er etablert for å rekruttere barn og de tiltak som er satt i verk overfor foreldrene.

Studien viser at barnehageadministrasjonen i bydelene har gått grundig til verks for å kartlegge barn uten barnehageplass gjennom å sammenholde folkeregisterets oversikt over beboerne i bydelen med barn med barnehageplass. Foreldrene til barn uten barnehageplass blir kontaktet på ulike måter (hjemmebesøk, per post og telefon) og får informasjon om barnehagetilbudet i bydelen og ordningen med gratis kjernetid. Det er gjerne ansatte med samme språkbakgrunn som foreldrene som tar kontakt. Dette er imidlertid en ressurskrevende strategi, fordi folkeregisterets opplysninger ofte ikke er oppdaterte. Foreldre kan ha flyttet uten at dette er registrert. Foreldre kan også være på lengre utenlandsopphold og derfor være vanskelige å nå.

Barnehageadministrasjonene samarbeider også med flere instanser i bydelene for å informere foreldrene om barnehagetilbudet og viktigheten av at barn snakker godt

norsk før skolestart. Særlig er helsestasjonene en viktig samarbeidsinstans. Helsestasjonene kartlegger barns språkferdigheter ved fireårsalder. Så godt som alle foreldre og barn møter opp ved innkalling til fireårskontrollen. De barna som snakker dårlig norsk, kan bli kontaktet av barnehageadministrasjonen i bydelen med tilbud om barnehageplass dersom foreldrene ønsker det, eller helsestasjonen kan hjelpe foreldrene med å søke om barnehageplass.

Barnehageadministrasjonen i bydelene samarbeider også med skolene i forbindelse med skoleinnskriving høsten før skolestart. Her informeres om barnehage og gratis kjernetid, og det gis hjelp til å søke om barnehageplass. Barnehageadministrasjonene forsøker å gi informasjon der foreldre ferdes. Servicetorget i bydelene kan for eksempel fungere som en viktig informasjonskanal i forbindelse med at foreldrene henvender seg hit i andre sammenhenger. Det samme kan et lavterskel barnehagetilbud som åpen barnehage, som er et gratis tilbud til foreldre og barn; barn kan treffe andre barn og foreldre kan treffe andre foreldre noen timer i uka, men også få informasjon om bydelens ulike tiltak rettet mot barn og foreldrene. Erfaringen er at informasjon ofte lettest formidles muntlig. Etter hvert har det også vist seg at foreldre selv er en viktig informasjons- og rekrutteringskanal til barnehage, ved at foreldrene anbefaler barnehage og tilbudet om gratis kjernetid overfor sine bekjente. Mange foreldre med minoritetsspråklig bakgrunn har gode erfaringer med barnehage og har erfart viktigheten av at barnet kan norsk før skolestart. Eller de har erfart de problemer barn har hatt ved skolestart på grunn av manglende språkferdigheter. Foreldrene selv blir nå nevnt av barnehageadministrasjonene som den kanskje viktigste rekrutteringskanalen. Det er også bydelenes inntrykk at tilbudet om gratis kjernetid i barnehage nå er godt kjent blant minoritetsforeldrene i bydelene og at mange flere nå selv tar kontakt for å orientere seg om tilbudet og skaffe plass til barn som nærmer seg fire år.

De samme offentlige instansene som informerer om barnehagetilbudet, informerer også om foreldrerettede tiltak. Dette kan dels dreie seg om tiltak som er satt i gang innenfor gratis kjernetid-midlene, dels om andre tiltak, for eksempel norskkurs i regi av andre instanser. Foreldrene kan da delta på norskkurs mens de har gratis barnepass i kurstiden. Men det er også satt i gang tiltak rettet mot å styrke foreldrerollen i form av ulike typer foreldreveiledning. Enkelte av disse tiltakene kan også fungere som lavterskel norskkurs ved at aktiviteten foregår på norsk. IDCP-kurs er ett av tiltakene flere av bydelene har satt i gang. Her møtes foreldre og tar opp ulike temaer med relevans for foreldrerollen, om hvordan foreldrene selv kan være en støtte for barna i oppdragelsen. Foreldrene får tilbud om kurs på eget språk dersom de ønsker det. Andre tiltak, som for eksempel Familielæring, legger vekt på samspillet mellom foreldre og barn i praksis, ved at både foreldre og barn deltar i ulike aktiviteter. Her foregår all aktivitet på (enkelt) norsk, slik at både foreldre og barn lærer de norske uttrykkene for de ulike aktivitetene (for eksempel en skogstur).

En av bydelene har også satt i gang lavterskeltiltak for mødre som kombinerer språktrening med andre aktiviteter, som strikking, avislesing eller trening i å være aktive i det norske samfunnet. Eller det arrangeres barnebursdag mødrene imellom «på liksom», slik at de skal vite mer om hva en barnebursdag er og dermed være mindre skeptiske til å sende barna i en. Her satses det på at mødre skal rekruttere andre mødre til tiltaket, og gjennom det se behovet for et barnehagetilbud. Det har vært stor pågang til disse tiltakene.

Mange foreldre med minoritetsspråklig bakgrunn som er lite kjent med barnehage og som ikke har et omfattende barnetilsynsbehov, ønsker ofte et korttidsstilbud til barna dersom de først benytter barnehage. Alle bydelene hadde allerede forut for forsøket med gratis kjernetid etablert åpne barnehager, som kan fungere som et treffpunkt for foreldre og barn noen timer i uken. Her får foreldrene også informasjon om det øvrige barnehagetilbudet i bydelen, ordningen med gratis kjernetid og de ulike aktivitetene foreldrene kan delta i. Her vektlegges også viktigheten av at barna lærer godt norsk. Som del av gratis kjernetid-tiltaket har bydelene også etablert (gratis) korttidsbarnehager med et barnehagetilbud 20 timer i uken. For foreldre med lav familieinntekt og begrenset behov for barnetilsyn, kan et slikt tilbud være enklere å velge enn et heldagsstilbud. Når korttidsstilbudet i tillegg er gratis, vil terskelen for å velge et slikt tilbud ikke lenger være så høy. Bydelene tilbyr språkstimulering også i korttidsbarnehagene og legger vekt på at det skal være lett å få en plass her uten mye ventetid. Det kan imidlertid vanskelig gjøre språkstimuleringen at det nesten bare er barn med minoritetsspråklig bakgrunn som benytter slike korttidsbarnehager, og at det i tillegg generelt er vanskelig å skaffe pedagogisk personell og flerspråklige assistenter med gode norskkunnskaper.

Det viser seg for øvrig at korttidsstilbudene kan fungere som rekrutteringskanaler for heldagsbarnehage etter hvert som foreldrene blir mer fortrolige med å bruke barnehage, og kanskje også erfarer at det gjør det mulig å delta i aktiviteter utenfor hjemmet.

Vi har også intervjuet noen mødre med barn i korttidsbarnehage. De bekrefter inntrykket over at økonomi kan spille en viktig begrensende rolle for foreldrenes bruk av barnehage, og at det derfor er viktig for mange at barnehagetilbudet er gratis. Men også barnehagens beliggenhet i forhold til hjemmet er viktig, at det ikke tar for lang tid å bringe og hente barn, særlig når foreldrene bruker et korttidsstilbud. De intervjuede foreldrene har også det inntrykk at mange foreldre med minoritetsspråklig bakgrunn ønsker at barna skal lære sitt morsmål før de begynner i barnehage, men at de etter hvert er blitt mer bevisste viktigheten av at barna lærer norsk før skolestart og derfor synes det er greit at barna begynner i barnehage i fire- og femårsalderen.

English summary

Since 2006/2007, five Oslo city districts have been taking part in an experiment that provides free core hours for four- and five-year-olds in kindergartens. The aim of the project is to help to prepare children – in particular those with a minority language background – for starting primary school with regard to both their Norwegian language competence and their general social skills. The scheme is also intended to make parents more aware of the need to monitor their children's progress at school by strengthening parents' Norwegian language competence as well as their parental role in general. Offering all four- and five-year-olds free kindergarten facilities for part of the day means that more children have the opportunity to benefit from the language stimulation activities carried out in kindergartens, as well as to learn the language and develop social skills through playing with other children.

In this report we have mapped how the five city districts have organised the experiment involving free core hours. We have emphasised how they attempt to recruit children to the kindergartens and the measures they have implemented vis-à-vis parents to strengthen the parental role. We have also mapped the half-day kindergarten scheme that the districts have established, since it is often this service that many parents with a minority language background first come into contact with via the recruitment work.

We have collected information about the experiment from several different bodies: kindergarten administration units in the city districts, and from child health clinics, kindergartens and schools. We have also interviewed some parents with a minority language background who have children in half-day kindergartens.

Organisation and recruitment

All five city districts have made use of several different methods to disseminate information on the free core-time offer and to recruit children to kindergartens. The districts have made great efforts to come into contact with all those with children who do not have a kindergarten place, which means that most of the parents in the city districts are now aware of this scheme. In the reports, all five city districts also say that the majority of four- and particularly five-year-olds currently have some form of kindergarten option.

The kindergarten administration units in the city districts are collaborating with several other bodies in their attempts to recruit children to kindergartens. Child health clinics are a particularly important arena for recruitment and dissemination of information about kindergarten facilities and free core hours. These centres call in all children for check-ups at the ages of two and four. Most of the parents attend these check-ups, at least once a reminder has been sent. To a large extent the child health clinics have formalised the cooperation with the city districts' kindergarten administration units and the kindergartens. They test children's language competence, and if a child does not have a kindergarten place they inform the parents about the kindergarten facilities available and about free core hours. In addition, the child health clinics give assistance in filling in the application form for kindergartens. This usually takes place when the children are called in for a check-up at the age of four, but several of the clinics we interviewed start the work of informing the parents at the check-up for two-year-olds. Some of the informants we interviewed were also of the view that beginning language stimulation at the age of four is somewhat late considering the need for such activities before the children start at primary school.

Outreach activities such as door-to-door campaigns, telephone calls or information sent by post have also been used in all five city districts. The districts compare data from the National Register with information from the child health clinics on those who do not have a kindergarten place. In cases where nobody comes to the door, the information brochure is put into the post box. A recurring problem in all the districts with such recruitment activities is the high incidence of people moving into or away from the districts. Lists are not always correct and updated. In addition this is resource-consuming work. Several of the city districts state that this method of recruitment was most relevant at the beginning before the offer of free core hours had spread among a large proportion of those living in the district.

Other major recruitment strategies were given as attending the registration procedure at schools, hanging up posters and putting announcements in newspapers. At the autumn registration before schools start, surveys are made to find out whether children have attended a kindergarten and whether they speak good Norwegian. If this is not the case, the parents are informed about the kindergarten scheme and the importance of children learning Norwegian before starting primary school. Our interviews with all groups of informants show that the city districts practise proactive recruitment methods involving the use of many different channels. However, the districts claim that much of the recruitment now works almost automatically since "jungle telegraph" functions increasingly well, i.e. information on free core hours is spread by word of mouth among the inhabitants of the various city districts. Satisfied mothers talk to friends, neighbours, family and colleagues about the kindergarten facilities and free core hours, thus lowering the social threshold for other mothers to make use of the service offered. The kindergartens now tell us of informed mothers who contact them

to find out about the core hours scheme and to ask when their children can benefit from the service.

The “open” kindergarten is an important service for parents who were largely unaware of kindergarten facilities until an acquaintance mentioned them, or who had not regarded such facilities as relevant to them. The open kindergarten is a free service where parents and children can spend several hours together each week in the kindergarten in order to meet other children and parents. Here they are informed about the importance of children learning Norwegian before starting primary school, and language stimulation is offered along with information about programmes for parents. The open kindergarten can also function as a recruitment channel for other more extensive kindergarten services such as half-day and ordinary full-day attendance as the parents learn more about what kindergartens actually are and become aware that a child-minding service makes it possible for the parents themselves to participate in various activities. The parents are also given help in applying for a kindergarten place. However, some of them do not want a full-day service – particularly if the mother is at home. It is therefore important to offer a shorter option in the form of both the open kindergarten and the half-day service. This provides a lower threshold for deciding to use a kindergarten and the language stimulation that is offered. And the fact that the service is also free makes the decision easier for low-income families.

An important finding in this evaluation is that all the informants point out that for the recruitment to succeed it is very important for the kindergarten to be situated reasonably close to the child’s home so that taking children to the kindergarten and collecting them does not take an unduly long time. Many mothers have younger children at home, and this makes delivering and collecting children difficult. Several of the city districts also said that the lack of suitable and available premises was a limiting factor in the development of the kindergarten scheme and the low-threshold services. For some of the parents, having to travel a long way can create a barrier to using the kindergarten service.

The kindergarten administration units in all five city districts report that many parents ultimately want to send their children to kindergarten when they realise what this facility offers and hear about the free service for four- and five-year-olds. An increasing number have also become aware of the importance of their children learning to speak Norwegian before starting primary school, even though they want the child to be at home during its first years of life to learn its mother tongue.

Even though the half-day service also provides language stimulation, the fact that the majority of the half-day services almost exclusively comprise children from minority language backgrounds may limit this scheme. This can result in a more difficult language stimulation process than if the child attended a kindergarten that had several children with a Norwegian language background. Some of the city districts have managed to combine the half-day and the full-day service on the same premises

where children from minority language backgrounds can play outside with children from a Norwegian background and where parents can become more familiar with the ordinary kindergarten service. The city districts also report that a growing number of children transfer from half-day to full-day kindergarten.

The various city districts' choice of strategies for recruitment to kindergarten has promoted greater cooperation between various bodies in the districts. The recruitment of children to kindergartens is not only the kindergarten sector's responsibility; many other bodies play a role. The same applies to the recruitment of parents to various parental programmes and courses. The city districts' cooperation and their coordination of language programmes for children below school age entail both the establishment of new forms of collaboration and the further development of existing forums and methods. At the same time, in this study the kindergarten administration units report that there is little cross-district collaboration on the development of various programmes in connection with free core hours, and little exchange of experience gained from the scheme. The informants claim that there is more cooperation among the city districts on the Language Promotion scheme – a nine-municipality programme targeted at promoting Norwegian language development and social skills among children.

Services for parents, participation and involvement

The kindergarten is an arena where children and parents with different cultural backgrounds get together. It is a setting for contact and learning – not only for the children but also for the parents. This survey shows that the kindergarten gives mothers the opportunity to participate in activities outside the home, while they also meet other mothers for social contact when they take their children to and collect them from the kindergarten. Our interviews with the mothers in the kindergartens gave us a clear impression that they had good contact with each other and with the kindergarten staff. A previous evaluation conducted by Fafo shows that mothers' involvement and participation in kindergartens and the daily life of their children is of linguistic benefit since they get involved with their children's learning (Gautun 2007). Our study also shows that small language tasks to be done by the children at home provide linguistic benefit for the mothers, thus making them more capable of helping their children with homework and of monitoring progress.

In addition, activities and arrangements at the kindergarten are important to enable the mothers to meet outside their homes, to create trust between mothers and the kindergarten, and to make it easier for mothers to get an impression of what their children actually do there. They may thus feel more reassured when they leave their children at the kindergarten.

Services for parents that have been initiated through funds allocated for free core hours are organised somewhat differently depending on the city district. The services

vary in extent and scope: some districts offer a wide range of services, while others have fewer options. The impression from this evaluation is that the city districts use the funds for free core hours not only to start up new initiatives but also to strengthen existing programmes and methods. The services for parents that recur in most of the districts are ICDP courses – guidance programmes for parents targeted at strengthening the parental role through the parents discussing together the various challenges they encounter as parents. Some city districts have also offered family training, the content of which is similar to the ICDP courses. Focus is on the importance of parents in childhood and in child development. However, parents and children attend this programme together, and emphasis is placed more on the interaction between parents and children. And whereas the ICDP is offered in the parents' mother tongue if they so wish, family training is given in Norwegian so that both parents and children learn to interact in Norwegian – for example discussing what has happened during the day at the kindergarten.

In addition to parental guidance, other city districts have given priority to low-threshold programmes – for example walking, knitting and cookery groups that give priority to learning the language and understanding Norwegian society through practical tasks. All communication takes place in basic Norwegian.

All parents are offered a child-minding service while they participate in the various activities. The opening hours for this child-minding service are correlated with the times of the courses. And while the parents attend activities the children receive language stimulation. The services for the parents are often also given in the same premises as those for the children, or take place in the immediate vicinity. This makes it easier for parents to participate since they have child-minding facilities nearby while they take part in various activities. Some of the five city districts had formed or were in the process of forming so-called family centres where many activities targeted at parents and children are brought together. The open kindergarten and child health clinics, which are major arenas for recruitment and the dissemination of information, are often included in this setting.

Some Norwegian language training is conducted within the framework of the funds for free core hours – mostly in the form of language training associated with other schemes, for example those mentioned above. However, some city districts run more traditional Norwegian language training as a low-threshold programme. In addition, parents are given information on other existing language training options – those run by the municipal adult education services for instance. The city districts offer free child-minding facilities for those who have children aged four or five. However, the kindergarten administration units in some of the districts are of the view that the Norwegian language training that is run by the adult education services is often too theoretical and abstract for many of those with an immigrant background. They claim that too much priority is given to formal learning in which students learn the

words but do not fully realise what they mean. Some districts have therefore set up language options with more emphasis on practical learning linked to the daily life of children – for example what type of winter clothing children need and what a child's birthday party involves in Norway. Mothers thus improve their Norwegian language competence at the same time as the learning is linked to specific and relevant aspects. The objective is to combine language learning with social awareness and learning in the parental role.

Our survey indicates that the services for parents have gradually become very popular with the mothers, and there are waiting lists for several of the programmes. Some options have gained an excellent reputation within immigrant environments and are regarded as “safe” since both the mother and the father regard the mother's attendance as acceptable. Some mothers with an immigrant background seldom or never have contact with public authorities and may feel insecure when faced with new services. But as some options gradually become more popular and gain a good reputation, more applications are received. This applies to both Norwegian language courses and knitting groups.

A good start, but still some way to go

Even before the experiment with free core hours, the city districts have for many years had a large proportion of inhabitants with a minority language background. They have also run language courses for some time. The funds for free core hours have given the districts a greater opportunity to strengthen and systemise this work. The experiment has contributed to increasing both the kindergartens' and the parents' awareness of the importance of providing language training in kindergartens. The city districts view the funds for free core hours in the context of other similar initiatives and allocations, thus making the language effect of free core hours difficult to isolate from other programmes – for example the schemes for Language Promotion and for Early Intervention in Schools. Oslo municipality has set few or no standard procedures as to how the city districts are to organise free core hours. Some new initiatives have been started, but in most cases the districts have chosen to continue with the methods and strategies that had already been successful, and the funds from free core hours strengthen and complement existing programmes.

The remit of this evaluation has not included investigating the effect of the experiment on children's language skills. However, the city districts report great satisfaction with the scheme with regard to the development of these skills. The mothers we have talked to are also very pleased with the scheme: they can see that their children's ability to speak Norwegian has improved and that they enjoy being at the kindergarten, and the mothers themselves have become more capable of helping and supporting their children through their involvement in everyday life at the kindergarten and through

different types of courses and Norwegian language training. The mothers stress the importance of the scheme being free: a free kindergarten service reaches families with limited financial resources where the mother is often at home. Although these families do not actually need child-minding facilities since one of the parents is at home, they do need their children to take part in language stimulation activities and to have the opportunity to be with other children.

If free core hours are to have the effect of removing social inequalities, it is important that the time children spend in the kindergarten provides more than supervision and care. For example it should include language stimulation for the children who need it. A general lack of qualified kindergarten staff, a high percentage of minority language assistants with poor Norwegian language competence, and an extremely high proportion of minority language children, particularly in half-day kindergartens, can create challenges for the language stimulation work. However, experience with the free core-hours kindergarten appears so far to have been good. Many processes have been initiated: more children will be recruited to kindergartens and more will benefit from the language stimulation service. More parents, particularly mothers, participate in various activities that serve to strengthen the parental role. Recruitment strategies have been developed, as well as collaborative relationships with other bodies in the city districts – all of which are gradually beginning to produce results. New kindergarten services are being formed, and new ways of involving parents are being initiated. Several of those employed in kindergartens are being trained in methods that strengthen language stimulation. And the scheme – both the kindergarten services and the programmes for parents – is at last starting to be widely known among parents.

Kapittel 1

1.1 Innledning

Oslo kommune fikk i 2006 støtte fra Arbeids- og inkluderingsdepartementet for å igangsette et forsøk med gratis kjernetid i barnehager i én bydel i Oslo, bydel Stovner. I Handlingsplan for integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen som ble lansert i 2006 som del av statsbudsjettet for 2007, ble det satt av penger til å utvide forsøket til flere bydeler i Groruddalen (Arbeids- og inkluderingsdepartementet). Tiltaket ble dermed i 2007 utvidet til de tre andre bydelene i Groruddalen, Alna, Bjerke og Grorud. I tillegg kom også bydel Søndre Nordstrand med i forsøket. De fem bydelene ble valgt ut fordi de har en høy andel innvandrere og norskfødt med innvandrerforeldre.

Målsettingen med tiltaket med gratis kjernetid er, gjennom deltakelse i barnehage, «å forberede barna på skolestart, å bidra til sosialisering generelt og å bedre norsk-kunnskapene for minoritetsspråklige barn». Tiltaket skal i tillegg også «sikre en målrettet oppfølging av de foresatte, slik at disse kan bidra til at barna kan følge ordinær undervisning på skolen» (Handlingsplan for integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen). Gjennom tiltaket ønsker man både å bidra til at barna tilegner seg økte språklige og sosiale ferdigheter og dermed blir bedre forberedt på skolestart, samtidig som foreldrene settes bedre i stand til å følge opp barna på skolen.

Gratis kjernetid i barnehage innebærer at foreldre til alle fire- og femåringer får dekket utgiftene til barnehageopphold fire timer per dag fem dager i uken (kjernetiden). De får med andre ord et gratis barnehagetilbud 20 timer per uke enten i en heldagsbarnehage eller i en korttidsbarnehage. Foreldrene kan også få tilbud om norsk språkkurs og andre typer av opplæring eller veiledning for å styrke foreldrerollen og sette dem bedre i stand til å følge opp barna i skolesituasjonen. I tillegg skal midlene som er bevilget til gratis kjernetid-forsøket, dekke bydelenes utgifter til rekruttering av barn til barnehage, spesielt minoritetsspråklige barn, og kompetanseheving for de ansatte i barnehagene slik at de blir bedre i stand til å forestå en systematisk språkopplæring av barna.

En hovedmålsetting med tiltaket er å bedre integreringen av *minoritetsspråklige* barn gjennom de sosiale og språklige ferdigheter deltakelse i barnehage kan gi. Tiltaket retter seg imidlertid ikke bare mot minoritetsbefolkningen, men mot alle fire- og femåringer i de fem bydelene, også dem som allerede går i barnehage.

Tilbudet om gratis kjernetid i barnehage er et tiltak i Groruddalssatsingen, en felles områdesatsing mellom staten og Oslo kommune, dels gjennom midler over

statsbudsjettet, dels kommunale midler, i de fire Grorudbydelene, for i bred forstand å bedre levekårene i disse områdene. En egen del av satsingen er rettet mot oppvekst, utdanning, levekår, kulturaktiviteter og inkludering. Gratis kjernetid-tiltaket inngår i dette programområdet. Også i bydel Søndre Nordstrand er det satt i gang en lignende fellessatsing mellom stat og kommune i form av den såkalte Oslo Sør-satsingen. Gratis kjernetid-tiltaket inngår også i denne satsingen. De to satsingene har et bredt sett av tiltak, og enkelte av disse vil støtte opp om målsettingene med tiltaket gratis kjernetid, for eksempel språkstimuleringstiltaket Språkløftet og språkopplæringstiltak for foreldre, for eksempel Norsk offensiv og tiltaksplasser for kvinner innvanderbakgrunn og som har mangelfulle norskkunnskaper. Det er med andre ord ikke bare tiltaket gratis kjernetid i barnehage som kan bidra til å bedre språkutviklingen hos minoritetsspråklige barn og deres foreldre.

Både Groruddalssatsingen og Oslo Sør-satsingen er langsiktige satsinger, Groruddalssatsingen er for perioden 2007–2016 og Oslo Sør for perioden 2008–17. Midler til gratis kjernetid bevilges imidlertid for ett år av gangen. Som nevnt startet tiltaket først opp i bydel Stovner i 2006 og i de fire andre bydelene i 2007. Tiltaket har dermed løpt i cirka tre år.

Fafo har fått i oppdrag å kartlegge forsøket med gratis kjernetid. Kartleggingen skal imidlertid ikke dekke alle elementene som inngår i forsøket. Ifølge utlysningsteksten er oppdraget å se på «hvordan bydelene har organisert tilbudet gratis kjernetid i barnehage. Det skal særlig se på om organiseringen av tilbudet har virket inn på rekrutteringsarbeidet med å øke antallet minoritetsspråklige barn, samt beskrive og vurdere tiltak som er gjennomført i forhold til foreldre, særlig mødre». Vi har valgt å belyse oppdraget gjennom følgende tre problemstillinger:

- Hvilke kanaler og strategier har de fem bydelene benyttet for å rekruttere minoritetsspråklige barn? Og hvordan er barnehagetilbudet organisert?
- Hvordan har den valgte organiseringen virket inn på rekrutteringsarbeidet med å øke antall minoritetsspråklige barn?
- Hvilke tiltak er satt i gang overfor foreldre, spesielt mødre, og hvordan har disse tiltakene fungert for å øke foreldrenes forståelse for viktigheten av selv å lære språk slik at de kan følge opp barna når de begynner på skolen? I hvilken grad har foreldrene deltatt i norskopplæring?

Oppdraget vil bli belyst ved hjelp av følgende datakilder: 1) en gjennomgang av foreliggende dokumentasjon og statistikk og 2) kvalitative intervjuer rettet mot ulike instanser i bydelene og intervjuer med foreldre. Kartleggingen skal imidlertid ikke innhente egne talloversikter over barn i barnehage og foreldre i foreldretiltak utover de tallene bydelene selv har samlet inn og rapportert til Arbeids- og inkluderingsdepartementet. Data og metode er gjort nærmere greie for i kapittel 2.

Oppdraget er ikke en effektstudie av tiltaket gratis kjernetid. Det vurderer derfor ikke om gratis kjernetid i barnehage bidrar til at barn – særlig minoritetsspråklige barn – møter bedre rustet til å starte på skolen, og hvilken effekt språkstimulerende og sosialiserende tiltak i barnehagene eventuelt har. Siden dette likevel er svært sentrale elementer i forsøket, vil også dette bli berørt i rapporten.

I rapporten brukes uttrykkene *personer med innvandrerbakgrunn* og *minoritetsspråklige* litt om hverandre når vi refererer til innvandrerbefolkningen. Våre informanter i bydelene bruker i hovedsak uttrykket minoritetsspråklige, noe som synes rimelig i og med at gratis kjernetid har et eksplisitt *språklig* siktemål. Uttrykket minoritetsspråklig er imidlertid ikke definert til å gjelde bestemte språkgrupper, men omfatter alle med en ikke norsk språkbakgrunn. I en del tilfeller nevner våre informanter eksempler på språkgrupper som tiltak spesielt har rettet seg mot, men i prinsippet vil uttrykket kunne omfatte alle språkgrupper og er ikke avgrenset til personer med bakgrunn fra Asia, Afrika, Latin-Amerika, Oseania utenom Australia og New Zealand, og Europa utenom EU/EØS. I de senere år har Norge hatt en stor innvandring fra blant annet Polen. Disse innvandrerne vil også omfattes av begrepet minoritetsspråklige. Vi har i rapporten valgt å bruke de begrepene våre informanter bruker. Når vi presenterer foreliggende statistikk eller andre publikasjoner, benytter vi de kategoriene som der er anvendt.

Det er også viktig å nevne at innvandrerbefolkningen ikke er homogen når det gjelder de temaene som tas opp i denne rapporten. Én av målsettingene med gratis kjernetid er å øke rekrutteringen av minoritetsspråklige barn til barnehage, men tiltaket er trolig viktigere for noen minoritetsspråklige grupper enn andre. Forskning viser for eksempel at personer med innvandrerbakgrunn fra enkelte land har høyere tilbøyelighet til å bruke barnehage enn andre (Djuve og Pettersen 1998). Vi har imidlertid ikke i denne kartleggingen hatt mulighet til å skille mellom grupper av innvandrere ut fra hvilket land de kommer fra.

1.2 Hvorfor gratis kjernetid?

Forskning viser at mange foreldre med innvandrerbakgrunn i atskillig mindre grad enn etnisk norske foreldre benytter barnehageplass for sine barn (Djuve og Pettersen 1998). Samtidig viser også forskning at barn som ikke går i barnehage, oftere snakker dårligere norsk enn barn som går i barnehage, og at mange av disse barna har innvandrerbakgrunn (Gautun 2007). Barn som har gått i barnehage, gjør det også bedre enn dem som ikke har gått i barnehage, når det gjelder å gjennomføre utdanning og skaffe seg arbeid senere i livet. Særlig har barn av foreldre med lav utdanning, lav inntekt og

minoritetsbakgrunn god nytte av å gå i barnehage, ikke minst for å utvikle språk- og leseferdigheter (Havnes og Mogstad 2009, Mogstad og Rege 2009).

Årsakene til at mange barn med innvandrerbakgrunn ikke går i barnehage, kan være flere, men familieøkonomi, kostnadene ved en barnehageplass, barnehagenes beliggenhet i forhold til hjemmet, tradisjonelle kjønnsroller, ikke minst i forbindelse med yrkesaktivitet, manglende kjennskap til hva en barnehage er, manglende informasjon om barnehage tilbudet og manglende kunnskap om hvordan man søker om barnehageplass, nevnes gjerne som begrunnelser (se for eksempel Arbeids- og inkluderingsdepartementet, Djuve og Pettersen 1998). Familieøkonomien kan sette begrensninger for bruk av barnehage, særlig dersom én eller begge foreldrene er uten arbeid. Er barnehagen lokalisert slik at det er omstendelig å ta seg dit, og at for eksempel bruk av privatbil og sertifikat er nødvendig for å begrense bringe- og hentetiden, kan det være en begrensning for en del. Det kan også være slik at dersom den ene av foreldrene, ofte mor, er hjemme, synes ikke foreldrene at de har behov for barnehageplass. Eller det kan bli en logistisk kabal for foreldrene både å skulle følge ett barn til barnhage samtidig som yngre barn skal passes – eller sendes til en annen (korttids)barnhage. En del foreldre med minoritetsbakgrunn kan også ha begrenset kunnskap om hva en barnehage er, fordi dette er en tilsynsform de kan være lite kjent med fra hjemlandet. De kan også ha begrenset bevissthet om viktigheten av at barna lærer godt norsk før skolestart, og at nettopp barnehagen kan være en viktig arena for barna til å lære norsk. Det kan altså være mange grunner til at barn med minoritetsbakgrunn møter på skolen med begrensede norskkunnskaper og i mindre grad enn etnisk norsk barn har gått i barnehage.

At oppvekstsituasjonen for barn har endret seg vesentlig de siste tiårene, kan også være et argument for å stimulere til bruk av barnehage, særlig for barn som kan trenge litt ekstra støtte i språkutviklingen. Mens barn tidligere kunne lære av andre barn – og en del voksne, oftest mødre – «ute i gata», er det i dag få andre i hjemmesfæren å lære av på dagtid. De fleste voksne som barn, er opptatt i ulike aktiviteter: foreldrene i jobb, barna i barnehage. De få barna som da ikke går i barnehage, vil ha få lekekamerater utover egne søsken som også måtte være hjemme. Og småsøsken vil være til liten hjelp i språkutviklingen. Dersom også den hjemmeværende forelderen snakker lite eller intet norsk med barnet, og eldre og søsken som går på skolen, heller ikke snakker norsk med sine yngre søsken når de kommer hjem, vil barnet ha få – om noen – å lære et godt norsk språk av.

Tilbudet om gratis kjernetid kan være en måte å kompensere for at barna i sin hjemmesituasjon ofte har begrensede muligheter for å lære et godt norsk, samtidig som en del av foreldrene kan ha begrensede økonomiske ressurser til å betale for en barnehageplass. Et tilbud om gratis kjernetid kan fungere som en stimulans til i det minste å vurdere barnehage som en mulighet for barnet og familien.

Samtidig kan barnas deltakelse i barnehage også være en mulighet for foreldrene, særlig mødrene, til å komme ut av hjemmet og treffe andre mennesker. Mange foreldre

med minoritetsspråklig bakgrunn har selv begrensede norskkunnskaper og ofte også begrenset kjennskap til det norske samfunnet fordi de i liten grad deltar i aktiviteter utenfor hjemmet som kunne gitt dem den kunnskapen. Og selv om de kan ha et sterkt ønske om at barna skal få en god skolegang, har de ofte begrensede forutsetninger for å følge opp egne barn i skolesituasjonen. Gratis kjernetid kan være en mulighet til å nå denne gruppen foreldrekvinner, både ved at de får et (gratis) barnepasstilbud som muliggjør at de selv kan delta i aktiviteter utenfor hjemmet, og ved at de tilbys aktiviteter som kan bidra til at de selv på ulike måter blir mer kjent med det norske samfunnet og settes bedre i stand til å følge opp barna i skolesituasjonen. Det kan både dreie seg om språkopplæring og andre typer av tiltak som bidrar til at de tilegner seg kunnskap som er viktig for foreldrerollen.

1.3 Tidligere forsøk med gratis barnehage

Oslo kommune har også tidligere satt i gang et tiltak med gratis kjernetid i barnehage. I 1998 satte bydel Gamle Oslo i gang et lignende tiltak i form av et forsøksprosjekt som strakte seg over fire år.¹ Bydelen ble valgt ut fordi den hadde en høy andel barn med minoritetsspråklig bakgrunn, og fordi mange av disse barna ikke gikk i barnehage. Tiltaket omfattet først bare femåringer, men ble etter hvert utvidet til også å omfatte fireåringer. Målsettingen også for dette prosjektet var å øke deltakelsen av særlig minoritetsspråklige barn i barnehage for derigjennom å legge til rette for bedre språkopplæring og bedre integrering.

To forskningsmiljøer, NOVA og Høgskolen i Hedmark (HH), evaluerte forsøket, NOVA studerte rekrutteringen til tiltaket, hvordan tiltaket ble brukt, og hvordan foreldrene vurderte tiltaket, mens Høgskolen i Hedmark vurderte om målsettingene om bedre språkopplæring og bedre integrering ble nådd.

NOVAs evaluering viser at en rekke rekrutteringsstrategier ble tatt i bruk for å nå aktuelle foreldre, og at informasjon om tiltaket ble distribuert via mange kanaler, både gjennom brev til alle familier med barn i den aktuelle aldersgruppen, ved skoleinnskriving høsten før skolestart, på helsestasjonene, på legekontorer og i innvandrereforeninger, i en del tilfeller også ved hjemmebesøk (Nergård 2002). Også media ble tatt i bruk for å informere om tiltaket. Plakater og brosjyrer ble satt opp og lagt ut der folk ferdes. Både muntlig, skriftlig og visuell informasjon ble brukt. Etter hvert spredte informasjonen om tiltaket seg gjennom mer uformelle kanaler, som familie, naboer og bekjente. NOVAs evaluering konkluderer med at informasjonen om tiltaket nådde så godt som alle foreldre med barn i de aktuelle aldersgruppene som ikke alt hadde barn

¹ Den opprinnelige planen var tre år, men prosjektet ble forlenget med ytterligere ett år.

i barnehage, og at tiltaket ble godt kjent i løpet av de årene forsøket varte. Videre viste evalueringen at de aller fleste foreldre som fikk et tilbud om gratis barnehageplass, takket ja til tilbudet for sine barn. De fleste av disse «nye» barna hadde innvandrerbakgrunn siden de fleste med etnisk norsk bakgrunn allerede gikk i barnehage.² Slik sett oppnådde man en viktig målsetting med tiltaket, å rekruttere barn til barnehage som man antok ville ha særlig utbytte av et barnehageopphold.

NOVAs evaluering viste også at det spilte en vesentlig rolle for en del familier at barnehagetilbudet var gratis. Da forsøket med gratis barnehage opphørte og foreldrene måtte betale for plassen, falt andelen fire- og femåringer som gikk i barnehage, med en fjerdedel; dette gjaldt nesten utelukkende barn med innvandrerbakgrunn. Mens altså i løpet av forsøksperioden gikk så godt som alle fire- og femåringene i bydelen i barnehage (Nergård 2006).

En vesentlig innvending mot tiltaket slik det ble utformet, var imidlertid at i alle prosjektbarnehagene var innslaget av etnisk norske barn svært begrenset. De fleste etnisk norske barn i de aktuelle aldersgruppene gikk allerede i ordinære heldagsbarnehager, mens altså de «nye» barna som man rekrutterte gjennom tiltaket, ble samlet i nyopprettede forsøksbarnehager med kort åpningstid.³ Norskopplæringen skulle i hovedsak skje gjennom sosial samhandling og uformell læring barna imellom, særlig gjennom lek, men også ved at det ble ansatt flerspråklige assistenter. Så godt som alle barna i forsøksbarnehagene hadde minoritetsspråklig bakgrunn. Selv om også barna i forsøksbarnehagene hadde språklig utbytte av barnehageoppholdet, konkluderer likevel HH-evalueringen med at utbyttet var langt mindre enn ønsket, og at disse barnas språklige fremgang var atskillig dårligere enn de etnisk norske barnas. Mange av foreldrene med minoritetsspråklig bakgrunn uttrykte skuffelse over at det var så få etnisk norske barn i disse barnehagene, og de stilte seg tvilende til om deres barn kunne lære tilstrekkelig norsk når det knapt var noen norske barn å være sammen med og lære av i barnehagen.

På bakgrunn av disse evalueringene kan det være nærliggende å trekke den konklusjon at det ikke er tilstrekkelig for målsettingen om at barn skal tilegne seg gode norskspråklige ferdigheter, at alle tilbys (gratis) barnehageplass, og at store ressurser settes inn for å informere om og rekruttere til barnehage. Det må i tillegg være et *innhold* i barnehagetilbudet som støtter opp om målsettingene for oppholdet. Alt i alt var imidlertid erfaringene med dette forsøket svært positive. Man klarte å nå de aller fleste foreldre, de fleste mottok en barnehageplass, og mange som var involvert i forsøket, vurderte at man var godt i gang med å etablere gode modeller for språkstimulering.

² Også de som allerede gikk i barnehage, hadde tilbud om gratis kjernetid.

³ Noe som nok var medvirkende til at dette tilbudet ikke var aktuelt for mange etnisk norske foreldre i og med at mange hadde behov for et heldagstilbud.

Tiltaket ble imidlertid avvirket etter fire år, ikke fordi det ikke var vellykket, men fordi det ikke var ment å vare lenger.

1.4 Rapportens oppbygning

I det følgende kapittel, kapittel 2, presenterer vi det datagrunnlaget og de metodene som er anvendt i rapporten. Deretter presenterer vi i kapittel 3 de fem bydelene som er med i forsøket med gratis kjernetid. I innledningskapittelet presenterte vi de tre problemstillingene som vi ønsker å besvare ved å studere de fem bydelene. Vi har valgt å besvare de tre spørsmålene for hver av bydelene fordi organiseringen av tiltaket, med vekt på rekruttering av barn og tiltak rettet mot foreldrene, i stor grad henger sammen. Vi har vurdert det slik at det er lettere å presentere den enkelte bydels organisering av tiltaket på denne måten enn om vi hadde presenterte hver enkelt problemstilling for seg. I kapittel 4 presenterer vi synspunkter på gratis kjernetid slik de ble formulert i gruppesamtaler med et utvalg mødre med minoritetsspråklig bakgrunn som har barn i korttidsbarnehage. I kapittel 5 sammenfatter vi de foregående funnene med utgangspunkt i de tre problemstillingene formulert innledningsvis.

Kapittel 2 Data og metode

Vårt mandat besto i å kartlegge bydelenes organisering av forsøket med gratis kjernetid, hvordan organiseringen har virket inn på rekruttering av barn til barnehagene, samt beskrive og vurdere tiltak rettet mot foreldre, spesielt mødre. Ulike datakilder og metodiske tilnærminger er tatt i bruk for å evaluere forsøket og belyse de tre hovedproblemstillingene. Resultatene i denne rapporten baserer seg på 1) dokumentanalyse av eksisterende rapporteringer, inklusive rapporteringer fra de fem bydelene og Oslo kommune ved Byrådsavdeling for kultur og utdanning til Arbeids- og inkluderingsdepartementet, samt 2) kvalitative intervjuer med ulike informantgrupper i ulike instanser og på ulike nivåer i kommunen og bydelene. Bydelenes omtale av gratis kjernetid på sine hjemmesider på Internett har også vært en kilde til informasjon om forsøket.

De årlige rapporteringene fra Oslo kommune og de fem bydelene utgjorde viktig bakgrunnsinformasjon og et nyttig startpunkt for utforming av intervjuguider til de kvalitative intervjuene. Disse rapporteringene er oversiktstall over barn bosatt i bydelen og barn bosatt i bydelen med barnehageplass, beskrivelser av rekrutteringsarbeidet, det språkpedagogiske arbeidet i barnehagene, tiltak rettet mot foreldre og bydelenes egne vurderinger av virkningene av forsøket med gratis kjernetid.

I tillegg til foreliggende materiale har vi gjennomført intervjuer for å frembringe ulike instansers erfaringer og vurderinger av gratis kjernetid. Det ble benyttet både individuelle intervjuer og gruppeintervjuer. Det ble utarbeidet separate intervjuguider for de ulike informantene. Følgende instanser ble intervjuet:

1. sentralt nivå i kommunen
2. ansatte i barnehageadministrasjonen på bydelsnivå
3. to barnehager i hver bydel
4. én barneskole i hver bydel
5. én helsestasjon i hver bydel
6. gruppeintervju med foreldre i en barnehage i hver bydel

Ansatte på sentralt nivå i Oslo kommune ble intervjuet først for å kartlegge målsettingene med forsøket med gratis kjernetid, hvilke føringer som var lagt for bydelenes gjennomføring av tiltaket, og erfaringer så langt. Deretter intervjuet vi ansatte i barne-

hageadministrasjonen på bydelsnivå. I flere av bydelene var det mellom to og fem informanter til stede ved disse intervjuene. Informantene var på ulike måter involvert i tiltaket gratis kjernetid uten nødvendigvis å være lønnet av tiltaket. Kapittel 3 i denne rapporten, som beskriver hvordan forsøket er organisert i hver av bydelene, ble sendt tilbake til informantene på bydelsnivå for gjennomlesning og eventuell supplering eller rettelser av opplysninger.

Gjennom intervjuene på bydelsnivå fikk vi navn på relevante barnehager, barneskoler og helsestasjoner med kontaktpersoner. I utgangspunktet var det meningen at barnehagene skulle velges ut etter utvalgskriteriene stor og liten andel barn med minoritetsspråklig bakgrunn. Det viste seg imidlertid at korttidsbarnehagene var mest relevante å kontakte for å belyse temaene i denne undersøkelsen, da disse ofte fungerer som en rekrutterings- og innslusingskanal av barn og foreldre til de ulike typene tilbud, henholdsvis ordinær barnehageplass og foreldrerettede tiltak, samtidig som de også er et (korttids) barnepasstilbud til foreldre som deltar i tiltak. Det er korttidstilbudene som ofte først kommer i kontakt med de foreldrene som i liten grad har benyttet barnehage for sine barn, mens heldagstilbudene gjerne rekrutterer barn der foreldrene allerede er godt kjente med barnehagetilbudet. Skolene ble valgt ut på bakgrunn av høy andel minoritetsspråklige barn. Intervjuene med barnehager, barneskoler og helsestasjoner i hver bydel bidrar til å supplere intervjuene med barnehageansvarlige på bydelsnivå.

Intervjuene på bydelsnivå med barnehagene, barneskolene og helsestasjonene foregikk per telefon. Informantene mottok en e-post med informasjon om undersøkelsen og mulighet for å gi informert samtykke. Gjennom samtale med barnehagene ble gruppeintervjuer med foreldrene avtalt. Informantene fra barnehagene var behjelpelige med å ta kontakt med noen foreldre og organisere gruppeintervjuene. Av personvernshensyn var det ikke forskerteamet som tok kontakt med foreldrene.⁴ Gruppeintervjuene fant sted i forlengelsen av barnehagens stengetid, slik at mødrene deltok på intervjuet samtidig som de skulle hente barna i barnehagen, og de fikk dermed barnepass under intervjuet. I de fem bydelene varierte antall deltakere fra to til tre. Gruppeintervjuene hadde form av en samtale/diskusjon mellom informantene og forskerne. Det var kun kvinner som deltok.

Vi har vært opptatt av i størst mulig grad å sikre anonymiteten til dem vi har intervjuet. Prosjektet ble meldt til personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste.

⁴ Vi har derfor ingen personopplysninger, telefonnumre eller lignende om disse. Bare mødre deltok i disse samtale. Det kan ha sammenheng med at alle de intervjuede mødrene er hjemmeværende og derfor har anledning til å hente barn i 14–15-tiden på dagen, når korttidstilbudene i barnehagene slutter, mens fedrene gjerne er på arbeid.

Kapittel 3 Gratis kjernetid i fem bydeler i Oslo

I dette kapittelet vil vi presentere de fem bydelene som deltar i forsøket med gratis kjernetid i barnehage. Det dreier seg om bydelene Stovner, Grorud, Bjerke, Alna og Søndre Nordstrand. Stovner startet opp først, i andre halvår 2006, mens de fire andre kom med i 2007 og har deltatt i forsøket i vel to år. Forsøket forsetter i 2009.

De fem bydelene er valgt ut til å delta i forsøket fordi de alle har en høy andel personer med innvandrerbakgrunn, varierende fra 34,2 prosent (Bjerke) til 44,2 prosent (Søndre Nordstrand) ved inngangen til 2008, mot 25 prosent i byen sett under ett (Oslo-Speilet 2008). Innvandrere med bakgrunn fra Asia, Afrika, Latin-Amerika, Oseania utenom Australias og New Zealand, og Europa utenom EU/EØS, utgjør den klart største andelen (20,6 prosent i byen sett under ett).⁵ Til sammenligning var andelen for hele landet sett under ett 10,6 prosent ved inngangen til 2009 (Statistisk sentralbyrå 2009).⁶ Ser vi bare på andelen med innvandrerbakgrunn blant barn under skolealder, vil tallene være enda høyere.

Før vi presenterer de fem bydelene, vil vi nevne noen momenter som er viktige rammebetingelser for forsøket.

3.1 Få sentrale føringer, men ikke blanke ark

Oslo kommune ved byrådsavdeling for kultur og utdanning har i liten grad lagt føringer overfor bydelene med hensyn til hvordan de burde organisere forsøket. Alle de fem bydelene har over lengre tid hatt en stor andel personer med innvandrerbakgrunn og var ved oppstarten av forsøket i større eller mindre grad i gang med språkstimuleringsarbeid rettet mot barna, også dem som ikke hadde barnehageplass.⁷ De har også

⁵ Andelen med innvandrerbakgrunn var i bydel Stovner 38,6 prosent, i bydel Grorud 35,8 prosent, i bydel Bjerke 31,2 prosent, i bydel Alna 38,4 prosent og i bydel Søndre Nordstrand 41,2 prosent.

⁶ Tallet gjelder både innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre.

⁷ Se for eksempel Gautuns evaluering av språkstimulerende tiltak rettet mot barn som ikke går i barnehage (Gautun 2007).

tidligere hatt tiltak rettet mot foreldrene, for eksempel ulike typer av norskopplæring og foreldreveiledningsprogrammer. Men bydelene har valgt litt ulike modeller for språkstimulering og foreldreveiledning.

Bydelene hadde altså allerede forut for forsøket med gratis kjernetid tiltak rettet mot barn og foreldre, både for å styrke språkferdighetene og for å styrke foreldrerollen. De hadde også opparbeidet seg kompetanse på dette området ved at personalet har fått ulike typer av opplæring i egnede metodikker for språkopplæring og foreldreveiledning. Denne kompetansen anså byrådsavdelingen at det var gunstig at bydelene bygget videre på, slik at de ikke startet med blanke ark, selv om altså bydelenes modeller og prioriteringer kunne variere. Det var derfor ingen forutsetning for tildeling av gratis kjernetid-midler at bydelene etablerte helt andre tiltak enn dem de allerede hadde etablert, dersom disse ble ansett som vellykkede. Midlene skulle like gjerne kunne gå til å styrke og utvikle det arbeidet bydelene allerede var i gang med. Dette gjør det litt vanskelig for bydelene å definere klart hvilke tiltak som er satt i gang som ledd i gratis kjernetid-forsøket, og hvilke som var igangsatt tidligere med andre midler. I mange tilfeller dreier det seg om å gjøre mer av det de gjorde tidligere, slik at flere får nytte av innsatsen, eller også å gjøre det de tidligere gjorde, på en bedre og mer systematisk måte. I det følgende vil vi så langt det lar seg gjøre, forsøke å begrense oss til å beskrive den aktiviteten og de tiltakene som klart er satt i gang som ledd i selve gratis kjernetid-forsøket. Vi beskriver altså ikke all aktivitet i bydelene som støtter opp om intensjonene med gratis kjernetid.

3.2 Storstilt barnehagesatsing, i Oslo som i resten av landet

En viktig forutsetning for tilbudet til foreldrene om gratis kjernetid og målsettingen med tiltaket om å rekruttere flere barn til barnehage er at det finnes et barnehagetilbud å rekruttere barna til, det vil si at det finnes ledige plasser i barnehager. Derfor er det viktig, og kanskje også en forutsetning for tiltaket, at det parallelt har skjedd en storstilt utbygging av barnehager, i Oslo som i resten av landet, gjennom det såkalte Barnehageløftet. I løpet av de siste årene har dekningsgraden for barnehager økt betraktelig. For aldersgruppen 1–5 år var dekningsgraden på landsbasis ved utgangen av 2008 på 87,2 prosent, for aldersgruppen 3–5 år på hele 95,6 prosent (Statistisk sentralbyrå 2009). De aller fleste, vel 90 prosent, hadde et heldagstilbud.

Også for Oslo er målsettingen en høyest mulig dekningsgrad. Ser vi på bydelene i Oslo som er med i forsøket med gratis kjernetid, var dekningsgraden ved utgangen av 2008 for aldersgruppen 3–5 år den følgende, jamfør tabell 3.1:⁸

Tabell 3.1 Barnehagedekningen for aldersgruppen 3–5 år i gratis kjernetid, bydelene og landet sett under ett ved utgangen av 2008. Prosent.

	Stovner	Grorud	Bjerke	Alna	Søndre Nordstrand	Landet sett under ett
Barnehagedekning 3–5 år	82,1	91,8	92,4	92,5	87,8	95,6

Kilde: Statistisk sentralbyrå 2009

Det er en viss variasjon i dekningsgraden i bydelene, høyest i Bjerke og Alna, lavest i Stovner. Alle bydelene ligger likevel under landssnittet på 95,6 prosent.

Det er også i hovedsak heldagsplasser som bygges ut i forbindelse med den barnehageutbyggingen som nå skjer, uavhengig av forsøket med gratis kjernetid, dels fordi det er slike plasser de fleste foreldre etterspør, dels fordi kommunene gjennom den statlige støtten til utbygging av barnehager i prinsippet får dekket alle kostnader og dermed får et større tilskudd ved etablering av heltidsplasser enn korttidsplasser. Også de fem bydelene vi studerer, bygger i hovedsak ut heldagsplasser når de bygger nye barnehager. Bydelenes egne rapporteringer viser at andelen femårige barn med redusert plass i barnehage varierer fra om lag 10 til 15 prosent, lavest i Stovner og Bjerke, høyest i Søndre Nordstrand, jamfør tabell 3.2.⁹

Tabell 3.2 Andel femåringer med redusert plass i barnehage og andel minoritetsspråklige femåringer med redusert plass av alle med redusert plass ved utgangen av 2008. Prosent.¹⁰

	Stovner	Grorud	Bjerke	Alna	Søndre Nordstrand
Andel femåringer med redusert plass	10	13	10	11	15
Andel minoritetsspråklige femåringer med redusert plass av alle med redusert plass	100	93	91	93	80

Kilde: Bydelenes egen rapportering til Arbeids- og inkluderingsdepartementet

⁸ Beregnet på basis av Kostra-tallene for 2008 som opererer med aldersgruppen 3–5 år, ikke 4–5 år, som kanskje ville vært en mer relevant inndeling med tanke på målgruppen for gratis kjernetid.

⁹ I rapporteringen er redusert plass definert som 40 timer eller mindre. De reduserte plassene kan både finnes i korttids- og heldagsbarnehager.

¹⁰ Tallene omfatter bare barn med barnehageplass i egen bydel. Det gjelder imidlertid de aller fleste.

Rapporteringene viser at det i hovedsak er minoritetsspråklige barn som har redusert oppholdstid i barnehage; de utgjør mellom 80 og 100 prosent av barna med redusert plass. Redusert oppholdstid synes derfor i hovedsak å bli benyttet av minoritetsspråklige barn og foreldre.

Men mange barn med minoritetsspråklig bakgrunn går også i heldagsbarnehage. Bydelenes egne rapporteringer viser at andelen varierer fra rundt 50 prosent til 70 prosent, jamfør tabell 3.3.¹¹

Tabell 3.3 Minoritetsspråklige femåringers andel av barn med heldagsplass i barnehage ved utgangen av 2008. Prosent.

	Stovner	Grorud	Bjerke	Alna	Søndre Nordstrand
Minoritetsspråklige femåringers andel av barn med heldagsplass i barnehage	52	70	47	52	52

Kilde: Bydelenes egen rapportering til Arbeids- og inkluderingsdepartementet

3.3 Men også noen utfordringer

I og med at det skjer en storstilt utbygging av barnehager i Oslo finansiert med andre midler enn gratis kjernetid-midlene, behøver gratis kjernetid-midlene i liten grad benyttes til å etablere nye barnehageplasser. Den storstilte utbyggingen kan imidlertid skape et stramt arbeidsmarked med hensyn til barnehagepersonell, sett fra arbeidsgivers side. Det kan være vanskelig å skaffe egnet personell, både pedagogisk personell og assistenter med ønsket kompetanse, for eksempel flerspråklig kompetanse (personell som *både* snakker (godt) norsk og et annet språk), som er særlig aktuelt når det skal tilbys barnehageplasser for barn med minoritetsspråklig bakgrunn. Våre informanter i de fem bydelene bekrefter denne situasjonen.

Flere av de fem bydelene vi studerer, hevder at det ikke alltid har vært mulig å etablere nye barnehager der det kunne vært mest ønskelig ut fra hvor i bydelen etterspørselen etter barnehageplasser er størst, fordi det ikke finnes egnede lokaler. Mens det kan være ledige barnehageplasser i én del av bydelen, mangler plasser i en annen. Det er i en del tilfeller slik at for eksempel to–tre foreldre i ett område av bydelen kunne ønske barnehageplass dersom den fantes i nærheten. Men siden det ikke er plass i de nærliggende barnehagene, og det heller ikke er aktuelt å bygge ny barnehage for disse tre i deres umiddelbare nærhet, opplever bydelen at foreldre avslår tilbudet om

¹¹ Prosentandelen har selvfølgelig sammenheng med andelen minoritetsspråklige som bor i den enkelte bydel, men også med hvor flinke bydelene har vært til å rekruttere barn med minoritetsspråklig bakgrunn.

barnehageplass. Selv om alle foreldre fra og med 2009 har rett til en barnehageplass, og det bygges ut barnehager i stort tempo, kan det altså være et problem for bydelene å skaffe barnehageplass til alle dersom den skal ligge i rimelig nærhet av der foreldrene bor. Bydelene er med andre ord, til tross for stor barnehageutbygging, avhengig av å benytte eksisterende ledige plasser og bygge ut nye plasser i enkelte områder. Alle de fem bydelene er relativt store i geografisk utstrekning, noe som ytterligere kan føre til at det kan bli store avstander mellom bolig og tilbudt/ledig barnehageplass.

3.4 Bevilgningene til gratis kjernetid

Det har blitt bevilget penger til forsøket for ett år av gangen, i 2006 10 millioner kroner (bare til Stovner), for bydelene samlet 26,5 pluss 9,8 millioner kroner (= 36,3 millioner kroner) i 2007 og 50 millioner kroner i 2008. Også for 2009 er det bevilget 50 millioner kroner. Bevilgningene til forsøket med gratis kjernetid i barnehage utgjør den største potten i henholdsvis Groruddalssatsingens programområdet ⁴¹² og Oslo Sør-satsingen. Den langt største andelen av midlene går imidlertid til å kompensere for bortfallet av foreldrebetalingen i kjernetiden, de 20 timene per uke oppholdet er gratis. Bydel Alna får for eksempel om lag ni millioner kroner for 2009, hvorav sju av dem går til å kompensere for den reduserte foreldrebetalingen. Midlene fordeles til bydelene etter antall barn i de aktuelle aldersgruppene. Utover kompensasjonen for gratis oppholdstid er det altså begrensede midler til å sette i gang andre tiltak.

3.5 Bydelene i forsøket med gratis kjernetid

I det følgende vil vi presentere hvordan de fem bydelene som er med i forsøket med gratis kjernetid, har organisert tiltaket, med vekt på følgende problemstillinger:

- Hvilke kanaler og strategier er benyttet for å rekruttere minoritetsspråklige barn? Og hvordan er barnehage tilbudet organisert?
- Hvordan har den valgte organiseringen virket inn på rekrutteringsarbeidet med å øke antall minoritetsspråklige barn?
- Hvilke tiltak er satt i gang overfor foreldre – spesielt mødre, og hvordan har disse tiltakene fungert når det gjelder å øke foreldrenes forståelse for viktigheten av selv

¹² som forsøket er plassert under

å lære språk slik at de kan følge opp barna når de begynner på skolen? I hvilken grad har foreldrene deltatt i norskopplæring?

Den første problemstillingen dreier seg om hvilke strategier bydelene har valgt for å øke rekrutteringen av minoritetsspråklige barn til barnehage, og hvordan de har organisert barnehagetilbudet. Rekrutteringsstrategier kan bestå i ulike typer av informasjonstiltak for å nå målgruppen, foreldre til minoritetsspråklige barn. Vi har derfor 1) kartlagt hvordan bydelene har gått frem for å nå frem til foreldrene. I kartleggingen av barnehagetilbudet har vi konsentrert oss om korttidstilbudet. Dette er et barnehagetilbud i seg selv, men kan også fungere som en rekrutteringskanal til heldagsbarnehage for de foreldre som ikke tidligere har benyttet barnehage, fordi det kan være lettere å starte med å velge et korttidstilbud enn et heldagstilbud. De foreldrene som hittil i liten grad har benyttet barnehage, og som man særlig ønsker å nå gjennom ulike rekrutteringsstrategier, vil ofte starte med å benytte et lavterskeltilbud. Også for å nå foreldrene, og særlig mødrene, med ulike typer av tiltak, fungerer korttidstilbudene som en rekrutteringskanal. Det er ofte her mødrene får høre om foreldretiltakene. Korttidstilbudene fungerer dermed som lavterskel «innslosingskanaler» for både barna og mødrene deres. Vi har derfor også valgt å beskrive hvilke korttidstilbud bydelene har etablert. Vi forsøker så, med bakgrunn i de opplysninger våre informanter gir, å gi en 2) vurdering av om rekrutteringsstrategiene har ført til en økning av andelen minoritetsspråklige barn i barnehage. Endelig kartlegger vi 3) de tiltak som er iverksatt overfor foreldrene og særlig mødrene, og erfaringen med disse.

Vi har i dette kapittelet valgt å belyse de tre problemstillingene i en beskrivelse av bydelene hver for seg, før vi i kapittel 5 forsøker å se erfaringene fra de fem bydelene samlet.

Med hensyn til rekrutteringsstrategier er det viktig å si at alle bydelene informerer om barnehagetilbudet og gratis kjernetid på sine nettsider og i andre vanlige kanaler som brosjyrer og aviser. Også foreldretiltakene har blitt gjort kjent gjennom disse kanalene. Selv om dette er viktige måter å informere på, når de kanskje i hovedsak dem som vet hvilken informasjon de leter etter, dem som kan lese og skrive, og for nettbaserte løsningsdel dem som har tilgang til en datamaskin. Når vi i det følgende presenterer informasjonsstrategier, legger vi i hovedsak vekt på de strategiene som retter seg mot dem som *ikke* oppsøker informasjon på Internett eller i de vanlige kanalene, og som kanskje i liten grad kjenner til hva en barnehage er, altså foreldre som man må utvikle nye rekrutteringsstrategier overfor for å nå.

Stovner

Det har ikke vært ansatt en prosjektleder for gratis kjernetid, og det er ikke satt av lønnsmidler til å administrere tiltaket. Flere av de ansatte i barnehageenheten har delt

på ansvaret med å administrere tiltaket i tillegg til egne jobber, noe som har ført til ekstraarbeid for de ansatte.

Rekruttering til barnehage

Bydelen har på en rekke måter forsøkt å komme i kontakt med og informere foreldre til barn uten barnehageplass.

- Barnehageenheten i bydelen startet først med å gjennomgå folkeregisterets lister over bosatte i bydelen og kontakte foreldre som ikke har barnehageplass. De opplevde det imidlertid som svært ressurskrevende å forsøke å spore opp foreldre på denne måten. Listene i folkeregisteret er heller ikke oppdatert når det gjelder flytting inn i og ut av bydelen. Henvendelse per brev og telefon har ofte ikke ført frem fordi mottakeren ikke lenger befinner seg på adressen. Erfaringen fra bydelen er at det ble brukt uforholdsmessig mye tid på å avklare barnehagesituasjonen for disse familiene. Også de som er på langtidsferie i hjemlandet, sies å være vanskelige å nå og er heller ikke nødvendigvis aktuelle for barnehageplass i nær fremtid. Derfor satses det nå i tillegg på å nå foreldrene gjennom andre kanaler.
- Helsestasjonen informerer foreldrene ved flere anledninger om barnehage, de ulike typene av barnehage tilbud som finnes i bydelen, og om tilbudet om gratis kjernetid. Informasjonen gis særlig i forbindelse med kartleggingen av barnas språkferdigheter ved fireårskontrollen (Språk 4). Her kartlegges hvilke barn som ikke har barnehageplass. Foreldrene får også hjelp til å søke om barnehageplass. Helsestasjonen rapporterer også til barnehageenheten i bydelen om barn med manglende språkferdigheter og uten barnehageplass. Disse familiene kan dersom de ønsker det, bli kontaktet av bydelen med forespørsel om barnehageplass. De alle fleste foreldre møter opp på helsestasjonen. Dette er dermed en arena der det er høy sannsynlighet for å komme i kontakt med alle foreldre og barn. Helsestasjonen er per i dag samlokalisert med en barnehage og en åpen barnehage. Dermed kan helsesøster introdusere familien til barnehagen dersom det er ønskelig i starten. Helsestasjonen hevder at det nå er merkbart færre enn tidligere som ikke har barnehageplass når situasjonen kartlegges ved fireårsalder.
- Servicetorget i bydelen er en instans mange oppsøker fordi de her kan få opplysninger om kommunens tjenestetilbud. Mange av dem som kommer hit, har barn og får da informasjon om barnehage tilbudet og andre tilbud til foreldrene i bydelen. Her finnes minoritetsrådgivere som er oppdatert på barnehage tilbudet, og som kan orientere om de ulike tilbudene. Det finnes også en egen informasjonsskjerms og andre typer av lettfattelig informasjon på servicetorget som orienterer om barnehage tilbudet.

- Ved skoleinnskriving på høsten året før skolestart blir det kartlagt om barnet har barnehageplass, og det informeres også om barnehage tilbudet. Skolen ber om tilfrelse fra foreldre som ikke har barnehageplass, om barnehageenheten kan kontakte dem. Barnehageenheten forsøker å holde av noen ledige plasser på Startstreken, som er en korttidsbarnehage (se under), slik at barna eventuelt kan begynne i barnehage ganske omgående.
- Bydelen har en egen gruppe som har jobbet med rekruttering. Ansatte i språkstimulerings tiltak oppsøker for eksempel mødregrupper, voksenopplæringskurs og lignende typer av kurs og informerer om barnehage tilbudet i bydelen.
- «Jungeltelegrafen» nevnes som en etter hvert svært viktig rekrutteringskanal, det vil si at foreldre som har gode erfaringer med det barnehage tilbudet de har benyttet, anbefaler dette til sine bekjente.

De kanalene man benytter for å fange opp barn uten barnehageplass, når de aller fleste av foreldrene, men det er likevel avhengig av at foreldrene faktisk møter opp på disse stedene (helsestasjonen, servicetorget, skoleinnskriving osv.)

Den informasjonen foreldrene får på disse ulike arenaene, vil ikke bare være aktuell for det barnet som er fire eller fem år, men også for yngre søsken. Foreldrene får dermed mulighet til å vurdere om barnehageplass også skal søkes for de yngre barna.

Barnehage tilbudet

I tillegg til de mange ordinære kommunale og private heldagsbarnehagene har Stovner en rekke lavterskel barnehage tilbud noen dager i uken eller noen timer per dag som er gratis. I disse korttidsbarnehagene får barna et tilbud om språkstimulering både gjennom et formalisert språkstimuleringsopplegg og gjennom lek med andre barn. Samtidig fungerer disse korttidstilbudene også som rekrutteringskanaler for plass i heldagsbarnehage ved at en del barn først begynner i disse korttidstilbudene for deretter å søkes over i et heldagstilbud. De ulike korttidstilbudene gis ofte i de samme lokalene, men på ulike tidspunkter.

Åpen barnehage

Dette er et gratis barnehage tilbud til alle barn uten barnehageplass der foreldre tar med barna og kan komme og gå når de vil. Det kreves ingen påmelding. Barnehagen er åpen hver ukedag fire timer om dagen. Foreldrene er sammen med barna i barnehagen. Åpen barnehage har i de senere år i stadig mindre grad blitt brukt av eldre barn, det vil si fire- og femåringer, fordi stadig flere av disse går i ordinær barnehage eller i de korttidstilbudene som er nevnt under. I de åpne barnehagene ansettes det personell med ulik språkbakgrunn. Det finnes én slik barnehage i bydelen. Det ønskes å etablere flere tilbud, men det hevdes foreløpig å ha vært vanskelig på grunn av mangel på lokaler.

Startstreken

Gjennom tilbudet om åpen barnehage kom bydelen i kontakt med en del mødre til fire- og femåringer som ikke gikk i barnehage. Disse mødrene ønsket et barnehagetilbud, helst to hele dager i uken. Tilbudet i Startstreken gis seks timer per dag to dager i uken. Her er det mulig for foreldre å få korttids barnehageplass «på dagen». Det legges vekt på å raskt fange opp foreldre som ønsker et mer strukturert barnehagetilbud enn åpen barnehage, og at færres mulig formaliteter skal hindre dette. Her gis et språkstimuleringstilbud til barna både gjennom et formalisert tilbud og gjennom lek med andre barn. Det finnes kun ett slikt barnehagetilbud som Startstreken. Tiltaket er finansiert av gratis kjernetid-midler og er gratis for fire- og femåringer, men det siste året har også noen treåringer benyttet ledige plasser her gratis.

Tilbudet er særlig rettet mot foreldre som ikke har søkt om ordinær barnehageplass, og som kanskje nettopp har flyttet til bydelen. Tilbudet er tospråklig og sies å være skreddersydd for urdotalende barn. Det gis ikke et språkopplæringstilbud til foreldrene, men de kan her få informasjon om andre språkopplæringstilbud som egner seg for voksne (for eksempel Smedstua voksenopplæring, som er lokalisert i bydelen).

Korttidsbarnehage og minibarnehage

I tillegg til Startstreken finnes det flere andre korttidsbarnehager. Det finnes ett korttidstilbud fire timer per dag og tre korttidstilbud med tre og en halv time om dagen (minibarnehage). Dette tilbudet fantes også tidligere, men ble først gratis med gratis kjernetid. Det blir hevdet at det tidligere ikke var vanskelig å fylle opp plassene, men at det nå er vanskeligere fordi flere foreldre søker barnet over i heldagsplass siden de nå har et gratis tilbud halve dagen også med en heldagsplass. To av korttidstilbudene er blitt omgjort til heldagstilbud fordi det er disse det nå er mangel på, selv om søknadsmengden til korttidsplassene kan variere.

For noen år siden hadde bydelen mangel på barnehageplasser, noe som førte til at mange foreldre ikke tok bryet med å søke; det var en oppfatning blant foreldrene at man ikke fikk plass likevel. Med barnehagesatsingen er det flere barn som har mulighet til å få plass; dermed er det også flere som nå søker om plass fordi de hører av andre foreldre at det nytter å søke.

Erfaringer med rekrutteringsarbeidet

Det er barnehageenhetens oppfatning at når foreldrene først sier seg interessert i et barnhagetilbud, er det viktig at barnet kan begynne raskt i barnehagen, at det ikke tar måneder før et tilbud foreligger. Barnehageenheten ser det som viktig å skaffe plass på dagen i disse lavterskeltilbudene. Disse tilbudene fungerer også i seg selv som rekrutteringsarenaer til heldagsplass i barnehage. Foreldre som først benytter ett av disse tilbudene, er ofte tilbøyelige til etter hvert å velge et heldagstilbud fordi de blir kjent med tilbudet og også ser at et barnepasstilbud gir mulighet for dem selv til å delta i ulike

aktiviteter. Og foreldre som deltar i ulike aktiviteter, erfarer ofte at et korttidstilbud blir i knappeste laget.

Etter hvert som foreldrene blir kjent med barnehagetilbudet, søker også flere foreldre plass for fireåringer, ikke bare for femåringene.

Både i de ordinære barnehagene og i lavterskeltilbudene gis det ulike typer av språkstimulering, for eksempel i form av såkalte bokpakker som inneholder bøker/eventyr på norsk og andre språk. Også foreldrene trekkes med i dette arbeidet og oppfordres til å låne og lese de samme bøkene som barna leser.

Til tross for at flere barn nå går i barnehage, er det fortsatt noen barn som det er vanskelig å rekruttere. Noen av våre informanter påpeker at det kan være et problem at barnehagene ikke alltid ligger der det til enhver tid er størst etterspørsel etter plass. I noen deler av bydelen er det dårligere dekning på barnehagetilbudet enn i andre fordi det har vært vanskelig å skaffe lokaler. Noen foreldre er lite motiverte for å motta en ledig plass dersom den ligger langt unna bostedet. De fleste av mødrene har ikke sertifikat og bil, og det er vanskelig å bevege seg over større avstander både morgen og ettermiddag, spesielt hvis de også må ta med seg yngre barn. Det hevdes imidlertid også at en del foreldre takker nei til tilbud som ligger i relativt kort gåavstand. I tillegg til at det har vært vanskelig å skaffe lokaler, har det også vært problemer med å skaffe barnehagepedagoger og assistenter på grunn av den store barnehageutbyggingen de senere årene.

Det påpekes likevel at muligheten for gratis kjernetid og måten bydelen har arbeidet med å rekruttere barn til barnehage, har ført til en mye bedre kartlegging av hvilke barn som særlig har behov for et barnehagetilbud. Bydelen har over lengre tid forsøkt å tenke helhetlige løsninger rettet mot barn og foreldre, også forut for forsøket med gratis kjernetid. Mange tilbud var bygget opp tidligere, både ulike typer barnehage, ulike typer av språkopplæring både for barn og foreldre og tilbud om foreldreveiledning. Mulighetene for gratis kjernetid har imidlertid ført til at mange flere barn og foreldre nås, og mange flere barn går også i heldagsbarnehage. Dekningsgraden for femåringene var ved utgangen av 2008 90 prosent, for fireåringer var den 89 prosent. Men så lenge det skjer en flytting mellom bydeler og landsdeler og (midlertidig) flytting ut av landet, vil det alltid være noen som ikke er kjent med barnehagetilbudet.

Foreldretiltak

Bydelen har flere tilbud til foreldrene som kan bidra til å styrke foreldrerollen, både veiledning i familierollen, norskkurs eller tilbud om barnepass mens foreldrene deltar på ulike typer av kurs, norskkurs eller andre kurs i bydelens egen regi eller i Utdanningsetatens regi. De nevnte aktivitetene er ikke forbeholdt foreldre til fire- og femåringene, men det er bare disse foreldrene som får et gratis kjernetid-tilbud i barnehage, mens foreldrene deltar på kurs.

- De som deltar på norskkurs i regi av Oslo Voksenopplæring, tilbys barnepass i barnehage som ligger rett ved. Barnehageadministrasjonen mener at disse norskkursene nå er blitt mer fleksible på den måten at de bedre tar hensyn til foreldrenes egne tidsplaner og dermed blir lettere for foreldrene å benytte seg av.
- Familielæring («Family learning»). Dette er en metode som vektlegger foreldrenes avgjørende rolle for barns oppvekst og utvikling. Det gis støtte til foreldrene slik at de bedre kan følge opp barna i hverdagen så vel som i barnehage og skole.¹³ Metoden involverer både foreldre og barn. Metoden tar utgangspunkt i at alle foreldre er ressurser for sine barn. Foreldrene trekkes aktivt med i barnas ulike aktiviteter og får blant annet kunnskap om hva barna lærer i barnehage og skole, det vil si hvordan barnehage- og skolesystemet fungerer. Foreldrene kan da ta informerte valg for sine barn om hvordan de best kan følge dem opp, for eksempel i ulike skolefag eller i barnas fritidsaktiviteter. I forbindelse med familielæringstilbudet er det også etablert skolestartgrupper i enkelte heldagsbarnehager for foreldre som har barn som skal begynne på skole. Det er også en målsetting for bydelen å utvide tilbudet om familielæring til alle foreldrene i bydelen.
- I tilknytning til familielæringstilbudet nevnt over er det også tilbud om norskkurs i regi av AOF to dager i uken. Foreldrene tilbys samtidig barnepass i de samme lokalene. Deler av opplæringen skjer på data. Foreldrene kan for eksempel få tilbud om å bruke datamaskin og gå inn på skolens hjemmeside og på den måten sette seg inn i barna skolesituasjon, eller de kan bestille bøker på eget språk fra biblioteket. Deler av norskopplæringen foregår som familielæring sammen med barna og med et innhold som er relevant for foreldrenes hverdag som foreldre.
- I tilknytning til familielæringen tilbys også foreldrene ICDP-kurs, som er et foreldreveiledningsprogram som skal bidra til å styrke foreldrerollen gjennom å øke foreldrenes tro på egne ressurser og egne vurderinger i oppfostringen av egne barn. Veiledningen foregår i grupper, men uten barna til stede. Kursene holdes både med norsktalende og morsmåltalende kursledere.¹⁴ Også i heldagsbarnehagene tilbys foreldre ICDP-kurs for enkelte språkgrupper.

¹³ Mer om Familielæring som metode: <http://www.vox.no/templates/CommonPage.aspx?id=2770&epslanguage=NO>

¹⁴ Mer om ICDP her: <http://www.icdp.no/>

Erfaringer med foreldretiltak

Bydelen sørger for at foreldre som vil delta i ordinær norskopplæring, har et barnepass-tilbud samtidig og beliggende i kort avstand. Det tilbys også ulike typer av lavterskelkurs som skal styrke foreldrerollen. Disse holdes dels på morsmålet, dels på et enkelt norsk. Norskopplæring kombineres dermed med å øke kunnskap om foreldrerollen.

Grorud

Grorud bydel har ansatt en prosjektleder for gratis kjernetid, som samtidig er prosjektleder for Språkløftet.

Rekruttering til barnehage

Bydelen har satt i verk en rekke strategier for å rekruttere barn til barnehage.

- Bydelen samarbeider med AOF om norskkurs for voksne. På disse kursene deltar mange kvinner med innvandrerbakgrunn. Deltakerne tilbys plass i korttidsbarnehage for barn i alderen tre–seks år. Det er lett å se om deltakerne har barnehageplass, siden barna gjerne er med på norskkurset ved innmeldingen dersom de ikke går i barnehage. Språkenheten i bydelen deltar på innmeldingen og orienterer om barnehage tilbudet og bistår med utfylling av søknad. Også lederne for norskkurset informerer om barnehage tilbudet og muligheten for gratis kjernetid.
- Minoritetsrådgivere på servicetorget i bydelen har god informasjon om barnehage tilbudet og gratis kjernetid og orienterer foreldre de møter.
- Språkkartleggingen av barn på helsestasjonene ved to- og fireårskontrollen er en viktig rekrutteringsarena. Helsestasjonene har formelle rutiner for språkarbeid og samarbeid med barnehagene. Folkeregisterets lister sjekkes opp mot lister over dem med barnehageplass for å identifisere dem uten plass. Helsestasjonene hjelper foreldre til å planlegge barnehagestart og bistår familiene med søknadsutfylling for barnehageplass. Helsestasjonene informerer også språkenheten i bydelen om barn uten barnehageplass som har behov for språkstimulering. Språkenheten kontakter så disse familiene og inviterer dem til å komme til åpen barnehage for en samtale. Her kan de få hjelp til å søke om barnehageplass dersom det er ønskelig. Bydelen forsøker så å rekruttere disse barna til barnehage, helst til heldagsplass, men alternativt til minibarnehage (korttidsbarnehage). Barnehage og språkstimulering er tema på helsestasjonene ved de ulike kontrollene, også for små barn. Foreldrene får her også informasjon om norskkurs og hjelp til å skrive seg på et av kursene. Videre får de informasjon om andre kurstilbud i bydelen, som for eksempel ICDP-foreldregupper.

- Språkenheten foretar hjemmebesøk til familier som ikke har barnehageplass, og som de ikke får kontakt med per telefon. Forsøk på kontakt med familien gjøres gjerne av en ansatt med samme språkbakgrunn som den man kontakter. Denne strategien har bydelen hatt siden 1999.
- Ved skoleinnskriving blir barn uten barnehageplass som snakker dårlig norsk, fanget opp og forsøkt rekruttert til barnehage. Denne rutinen fantes også forut for gratis kjernetid.
- Åpen barnehage fungerer som en viktig rekrutteringskanal til barnhage. I åpen barnehage gis det informasjon om barnehage tilbudet og norskkurs for foreldre. Åpen barnehage er også en viktig møteplass for mødre; enkelte kan leve litt isolert og kan dermed få et nettverk her.
- Etter hvert spiller jungeltelegrafen blant foreldrene selv en stadig viktigere rolle, slik at rekrutteringen til barnehage går mer og mer «av seg selv» fordi barnehager og gratis kjernetid blir stadig mer kjent blant befolkningen i bydelen.

På grunn av stor inn- og utflytting til bydelen forteller prosjektlederen for gratis kjernetid at det en utfordring å være oppdatert om hvem som til enhver tid bor i bydelen. Prosjektlederen mener imidlertid at de gjennom de ulike rekrutteringskanalene klarer å komme i kontakt med så å si alle foreldre uten barnehageplass. Prosjektlederen forteller at det i dag er få av fire- og femåringene som ikke går i barnehage: Ved utgangen av 2008 hadde de 100 prosent dekning for femåringene, for fireåringene var dekningen på 94 prosent. En del går også over fra et korttidstilbud til et heldagstilbud. Foreldre søker nå også oftere om barnehageplass for yngre søsken. Prosjektlederen hevdet at det brukes en del tid på å fortelle foreldrene at det er viktig for barnas egen utvikling å gå i barnehage, men sier også at foreldrene etter hvert selv har blitt mer bevisste på dette. De kan ha hatt eldre barn som har slitt med skolen fordi de ikke kunne norsk før skolestart, og skjønner nå lettere at språket er viktig.

Barnehage tilbudet

I tillegg til det ordinære barnehage tilbudet finnes det flere andre tilbud som er spesielt aktuelle i forbindelse med gratis kjernetid.

- Åpen barnehage: Det finnes to slike.
- Bydelen har etablert flere såkalte minibarnehager med inntil 20 timer tilbud i uken innenfor gratis kjernetid-midlene. I alt finnes fire slike tilbud, hvorav to er fullt ut finansiert av gratis kjernetid-midlene (lønn, strøm, mat osv.). Den ene er samlokalisert med en ordinær heldagsbarnehage.

Erfaringer med rekrutteringsarbeidet

Bydelens vurdering er at den generelle utbyggingen av barnehager kombinert med gratis kjernetid har ført til at mange barn går i barnehage. De fleste tilbudene som bygges ut, er heldagsplasser. For foreldre som har lite forhold til barnehager i utgangspunktet, som har dårlig råd, eller som ikke har behov for et heldagstilbud, er åpen barnehage eller minibarnehage «en første start».

Det hevdes også i intervjuene i denne bydelen at geografisk avstand til barnehagen spiller en viktig rolle for om foreldrene takker ja til barnehageplass. En del ønsker veldig kort avstand og er skeptiske dersom tilbudet innebærer reisetid og bruk av offentlig kommunikasjon. De fleste har ikke egen bil. Derfor er det et problem når gratistilbudene (korttidsbarnehagene) i bydelen er plassert langt unna bostedet til familiene.

Grorud bydel har i mange år hatt sterkt fokus på språkarbeid og har etablert en egen språkenhet (nevnt over). Det drives systematisk språkarbeid i barnehagene, delvis finansiert av gratis kjernetid-midler. Prosjektlederen for gratis kjernetid har reist rundt til de pedagogiske lederne i alle barnehagene og informert og gitt råd om språkarbeid og aktuelle tiltak. I dette arbeidet har det vært et særlig søkelys på de minoritetsspråklige barna, men det finnes også etnisk norske barn som sies å ha behov for språkstimulering. Bydelen vurderer å ansette to språkpedagoger innenfor gratis kjernetid-midlene. Gratis kjernetid-midler er også brukt til å anskaffe ulike typer av utstyr til barnehagene for å drive språkarbeid, som for eksempel språkpakker, datautstyr, bøker for barn og fagbøker for personalet.

Selv om det drives språkarbeid i alle barnehagene, er det prosjektlederens oppfatning at det er et stort behov for mer systematisk språkarbeid i barnehagene. Språkløftet oppfattes som å ha et mer systematisk fokus på språk enn gratis kjernetid-forsøket. Prosjektlederen hevder at for å lære godt norsk er det ikke tilstrekkelig å tilby barn en barnehageplass. Mange av barna i deres bydel sies å trenge mer systematisk språkstimulering. Dette oppfattes som utfordrende fordi mange av dem som arbeider i barnehagene, er uten pedagogisk kompetanse. Bydelen har mangel på pedagogisk personell med teoretisk språkkompetanse i en situasjon der det er behov for tettere oppfølging, mer refleksjon og systematikk i språkarbeidet. En del skoler i bydelen rapporterer også om at de ikke merker nok forskjell på språkferdighetene hos de barna som har hatt et barnehagetilbud, og de som ikke har hatt det. Vurderingen fra barnehageenhetens side er at de er i gang med et godt språkarbeid, men at det er «et stort uforløst potensial». En informant sier at «det gjenstår en del». Bydelen vil også knytte til seg et kompetansemiljø for språkarbeid fordi det er en lang prosess å få til et godt språkarbeid i barnehagene.

Foreldretiltak

- Barnepass: Foreldre som deltar på norskkurs, får tilbud om gratis barnepass de to dagene i uken de er på kurs. Barnepasset er finansiert av gratis kjernetid, norskkurset over andre poster. Barnehageadministrasjonen hevder at i 2008 gikk nesten alle mødrene til barn i minibarnehagene på norskkurs.
- Familieveiledning i form av ICDP-kurs: Dette ble tilbudt også før gratis kjernetid. I dag er dette tilbudet (del)finansiert av gratis kjernetid-midler. Også opplæringen av personellet i denne metodikken er delfinansiert av gratis kjernetid. Det finnes foreldregrupper i tilknytning til kursene på flere språk (blant annet tamil, urdu og pakistansk). Kursene er gruppert rundt åtte temaer som dreier seg om samspillet mellom foreldre og barn. Kursene holdes om ettermiddagen. Mens foreldrene deltar på kurs, har barna et barnepasstilbud.
- Det er laget en mal for foreldresamtaler i barnehagene som blant annet handler om hvordan barnehagen og hjemmet kan samarbeide om barnets språkutvikling.
- I samarbeid mellom norskundervisningen og Språkenheten er oppmerksomheten rettet mot foreldrerollen. Prosjektleder for gratis kjernetid samarbeider med lærerne ved norskundervisningen. Dette samarbeidet har munnet ut i et prosjekt med temaet hvordan foreldre kan stimulere barnas språkutvikling, for eksempel ved å bruke fortellinger og bøker. Prosjektet har foregått i samarbeid med Deichmanske bibliotek. Elevene besøker biblioteket og blir kjent med hvordan de kan låne barnebøker og andre bøker på morsmål eller norsk (for eksempel Babelbarn, Deichmanske flerspråklige bibliotek).

Erfaringer med foreldretiltak

Foreldre som deltar på norskkurs, får tilbud om barnepass. Foreldrene får også tilbud om opplæring i foreldrerollen gjennom ICDP-kurs. Det vurderes også å etablere andre typer av familiearbeid, som for eksempel familielæring («Family learning», jamfør Stovner). Foreldrene blir informert om bydelens tilbud til foreldrene gjennom ulike kanaler, for eksempel servicetorget og barnevernet. I 2008 var det åtte ICDP-grupper for foreldre i målgruppen for gratis kjernetid. Her deltok 21 mødre med til sammen 51 barn. Det planlegges også å etablere et familie- og læringscenter der ICDP og PMTO¹⁵ er viktige metodikker.

¹⁵ Som står for Parent Management Training Oregon, som er et rådgivningsprogram for foreldre.

Bydel Alna

Rekruttering til barnehage

Bydelen har tatt i bruk flere strategier for å rekruttere barn og foreldre. Alle treffpunkter der foreldrene vanligvis stiller opp, er lokalisert, som hos jordmor, i åpen barnehage, ved skoleinnskriving, på helsestasjon og hos psykologisk helseteam. Helsestasjonene informerer om viktigheten av barnas språkutvikling allerede ved første kontroll. Dels er bydelen selv til stede og informerer om viktigheten av språk, at barna går i barnehage, og de ulike tilbudene som finnes i bydelen, dels informerer disse instansene selv.

Rekrutteringsstrategien har imidlertid endret seg. Fra å levere ut papirbasert, oversatt informasjon om barnehagetilbudet på de ulike treffpunktene og også informasjon per post hjem, har bydelen nå gått mer over til personlig oppfølging, det vil si informere muntlig ved å snakke med folk på de ulike treffpunktene. Tidligere drev bydelen også mer oppsøkende virksomhet hjemme hos familiene på bakgrunn av kopling av folkeregisterets og helsestasjonenes opplysninger om dem som ikke hadde barnehageplass. Dette ble imidlertid vurdert som en veldig arbeidskrevende rekrutteringsstrategi som det i liten grad var ressurser til, og som ikke alltid førte frem fordi man ikke fikk tak i personene man søkte.

Bydelen legger nå mer og mer vekt på *nettverksbasert rekruttering* til tilbudene både til barn og foreldre. Det er startet samtalegrupper for foreldrene som kommer til åpen barnehage. Disse foreldrene snakker så med sine venner og bekjente og anbefaler bydelens ulike tiltak. Det er etablert en rekke mødretiltak (se under); åpen barnehage fungerer som én av rekrutteringskanalene til disse. Og ved å rekruttere mødrene til mødretiltak rekrutteres samtidig barn til barnehagene. En del tidligere deltakere er også ansatt i tiltakene og kan fungere som «kulturelle brobyggere» for tiltakene ved at de kan forklare på morsmålet hva tiltakene dreier seg om. Denne mer nettverksbaserte rekrutteringsstrategien erfares som mer selvrekrutterende enn «folkeregisterstrategien». Men det erkjennes at denne rekrutteringsstrategien i første omgang bare når frem til dem som oppsøker disse stedene, de som allerede har ressurser til å ta kontakt med bydelens ulike tilbud. På sikt tror barnehageadministrasjonen at de med denne strategien når flere.

Våre informanter i barnehageadministrasjonen forteller at en del av de foreldrene som ikke har barnehageplass, trenger veldig mye forklaring av hva en barnehage er, og tilsvarende mye motivering for å søke om et slikt tilbud. Det fortelles at en del av foreldrene verken kan lese eller skrive, og at de aldri har hørt om barnehager. Ofte må det tas i bruk bilder for å forklare hva en barnehage er. Gjennom en nettverksbasert rekruttering der de som allerede er i kontakt med tilbudet kontakter sine bekjente, sies det å være lettere å få «snøballen til å rulle» enn om «fremmede mennesker» tar kontakt per telefon eller ringer på døren og «tegner og forklarer». Denne strategien innebærer at bydelen tar utgangspunkt i dem som allerede er noe integrerte, det vil si dem bydelen

har en viss kontakt med, i stedet for å bruke mye ressurser på komme i kontakt med dem som er aller vanskeligst å nå – og som kanskje også viser seg å ha flyttet.

Våre informanter forteller også at det kan være en utfordring at når de først har klart å «overtale» noen av de mest skeptiske til å søke barnehageplass, så vil eller kan de bare motta et barnehage tilbud helt i nærheten. Bydelen hevder at de i det lengste forsøker, men at det ikke alltid er mulig å gi et barnehage tilbud helt nær alle familiene.

Som i de andre bydelene er den mest sentrale rekrutteringsinstansen til barnehager helsestasjonene. Så godt som alle mødre møter opp; det er liten grad av skepsis til dette tilbudet fordi mødrene er opptatt av barnas helse og oppfatter dette som et trygt og kanskje gjenkjennelig tilbud – til forskjell fra barnehager, som en del ikke har noe forhold til. At helsestasjonstilbudet er gratis, gjør også foreldrene positivt innstilt. Alle helsesøstre i bydelen har lang erfaring med minoritetsspråklige, og alle helsestasjonene har skjemaer for å melde seg på de ulike barnehage- og språktiltakene. De er også behjelpelige med å fylle ut skjemaene. De foreldrene som ikke møter opp til helsestasjonen ved første innkalling, møter gjerne opp etter en purring. De man ikke kommer i kontakt med på denne måten, viser seg ofte å ha flyttet eller er på langtidsferie i hjemlandet.

Barnehage tilbudet

- Åpen barnehage: Det finnes fire slike i bydelen, men disse er ikke finansiert med gratis kjernetid-midler. Åpen barnehage fungerer imidlertid som en rekrutteringskanal til lavterskel mødretiltak (se under). I lokalene til disse barnehagene arrangeres også mødrettede tiltak som er finansiert av gratis kjernetid. Her arrangeres også andre tilbud som ICDP-kurs og norsk samfunnsfagkurs, med andre ord en rekke tilbud til foreldrene. Barnepass av barna til foreldrene som deltar på kursene, finansieres av gratis kjernetid-midler.
- Smart-barnehager: Det finnes fem slike hvorav ett av tilbudene er på kveldstid. Her gis det språkopplæring for fire- og femåringer som trenger det. Disse er åpne 17,5 time per uke, fordelt på fire dager i uken, det vil si såkalt korttidsbarnehage. Antall timer tilbudet gis, har å gjøre med at SFOs lokaler benyttes når skolebarna er på skolen. Per i dag benytter 72 barn seg av dette tilbudet. Det var opprinnelig flere plasser (126), men tilbudet har blitt bygget ned fordi behovet nå er mindre ettersom flere barn går i heldagsbarnehage. I barnehagene vektlegges språklæring og sosial kompetanse hos barna. Mens barna er i Smart-barnehage, kan mødrene gå på diverse kurs (såkalte mødretiltak, se under).

Erfaringer med rekrutteringsarbeidet

Informanten fra barnehageadministrasjonen forteller at bydelen har hatt svært gode resultater med hensyn til å rekruttere til barnehage. Per utgangen av 2008 var barnehagedekningen for femåringene på 94 prosent, for fireåringen på 92 prosent. Bydelen rapporterer om en endring i holdningen til barnehage, at foreldrene har blitt mer positive. Korttidstilbudene er bygget ned fordi flere barn går over i heldagsbarnehage, for eksempel fordi mor starter i jobb, får praksisplass hos NAV eller deltar på kvalifiserende ordinære norskkurs i regi av AOF, Smedstua voksenopplæring eller tilbys en kombinasjon av kurs og jobbtiltak i regi av kvalifiseringsenheten i bydelen. I disse tilfellene trenger familiene barnepass utover 17,5 timer per uke. Men ikke bare når man flere fire- og femåringer. Også (yngre) søsken starter i barnehage tidligere enn før fordi barnehage som tilbud er blitt mer kjent i befolkningen.

Det erkjennes imidlertid som et problem at korttidsplassene ikke er godt nok spredt geografisk i bydelen, at de ligger litt for samlet. Dette har sammenheng med tilgjengelige bygninger som egner seg for formålet. Dermed er det en del foreldre som får lang vei til disse tilbudene. Erfaringen er at foreldrene ønsker veldig korte avstander. Dermed kan den geografiske plasseringen bidra til at noen takker nei til tilbudet.

Foreldretiltak

Bydelene har en rekke lavterskeltiltak rettet mot foreldrene, i første rekke mødrene. Alle tiltakene er finansiert av gratis kjernetid, men enkelte deler av tiltakene er finansiert over ordinære budsjetter.

- **Mødretiltak:** Det er etablert flere typer av mødretiltak som alle regnes som lavterskeltiltak. All kommunikasjon foregår på (enkel) norsk.
- **Smarte mødre:** Dette dreier seg om et kurs som skal bidra til å styrke selvtilit og medvirkning. Deltakerne oppfordres til å være aktive i samfunnet. Det legges vekt på å bygge opp kvinner sosialt, likestillingsmessig og å bevisstgjøre kvinner om deres stilling i det norske samfunnet. Det gis et tilbud to dager i uken. Samtidig kan foreldrene få barnepass i tilknyttede lokaler. Nå deltar 20 personer. Det er startet en kvinneforening i tilknytning til dette tilbudet med 250 medlemmer. Deltakerne på Smart-kursene kan også delta på andre kurs, til dels i de samme lokalene til andre tider i uken, for eksempel ICDP, svømming, praksisplass, datakurs osv. Det vil si at de kan «shoppe» ulike tilbud. Og hele tiden med mulighet for barnepass.
- **Mødre Betanien:** Det finnes to slike tilbud med til sammen 25 deltakere. Her legges det vekt på å lære om foreldrerollen. Mange kan ha vært på norskkurs på Smedstua (VO), men ikke lært norsk på en praktisk måte. Mange ønsker å lære mer om bruken av språket.

- Sy-/strikkegrupper: Det finnes tre slike. Det legges vekt på praktisk læring, læring av språk gjennom praktiske oppgaver. Det snakkes også om «vær og vind» og hva som står i avisene.
- Norsk samfunnsfag: Det finnes tre slike grupper i samarbeid med andre aktører, for eksempel Norsk Folkehjelp.
- Åpen barnehage regnes også som et mødretiltak i og med at også foreldre er med i barnehagen.
- ICDP-grupper, som legger vekt på foreldrerollen, hvordan den utøves i Norge, og hvordan man snakker med barn, om at barn i Norge har medbestemmelsesrett i sine liv, osv. Kursene er organisert som samtalegrupper og holdes på foreldrenes egne språk slik at de kan bli kjent med begrepene rundt foreldrerollen på sitt eget språk før de eventuelt lærer dem på norsk. Kursene er rettet mot alle foreldre, ikke bare dem med innvandrerbakgrunn; de går derfor også på norsk. I tillegg til at foreldrene lærer om foreldrerollen og utveksler erfaringer, kan kursene være nyttige ved at foreldrene ser at ikke alle fra deres eget hjemland tenker likt om foreldrerollen, eller at foreldre med norsk eller minoritetsbakgrunn ikke er så forskjellige. Kursene er delvis finansiert av gratis kjernetid; også andre tjenester er inne her, for eksempel barnevernet. I 2008 hadde bydelen 17 foreldregrupper med til sammen 85 deltakere. Deltakerne møtes seks–åtte ganger.

Erfaringer med foreldretiltakene

Mødretiltakene er en kombinasjon av norskopplæring og kurs i samfunnsforståelse og foreldrerollen; de fleste er finansiert ved hjelp av gratis kjernetid-midlene. Hovedtemaet i kursene er norsk samfunnsforståelse, men de foregår på et enkelt norsk, og deltakerne må uttrykke seg på norsk. Kursene dreier seg blant annet om hvordan personer med innvandrerbakgrunn kan delta mer aktivt i det norske samfunnet og i barnas liv og oppvekst. Alle tilbys barnepass mens de deltar. Ved organiseringen av kursene blir det lagt vekt på at det skal være lett for foreldrene å delta: at det er kort avstand (gang-avstand), at tidspunktet er egnet for foreldrene (for eksempel i skoletiden slik at søsken som går på skole, har et tilbud), og at det gis barnepass i nærheten av der kurset holdes. Det hevdes at det nå er lett å få mødrene til å delta. Hver dag ringer mange mødre og spør om å få delta. Ryktet om kursene går blant kvinnene med innvandrerbakgrunn. Tidligere var det vanskeligere å trekke kvinnene med. Bydelen måtte ofte gå på hjemmebesøk for å motivere. Bydelen samarbeider for eksempel med enkelte barneskoler om å rekruttere mødre. Lærerne tipser elever om kurs som eleven så forteller mor om. Alle lavterskeltiltakene forsøker også å rekruttere til de ordinære norskkursene i regi av for eksempel Smedstua VO.

Barnehageadministrasjonen hevder at man nå har en gruppe mødre med i tiltakene som er veldig motiverte. Det stilles ingen krav for å delta på kursene, deltakerne må for eksempel ikke ha deltatt på eller fullført et ordinært norskkurs. Det viktigste er å få tak i dem som er motiverte. Dersom de som henvender seg er «for» gode i norsk, forsøker bydelen å kanalisere dem over i andre tilbud, som for eksempel tiltaksplasser eller jobbtiltak. I slike situasjoner tar bydelen kontakt med NAV eller andre aktuelle prosjekter i bydelens egen regi. Erfaringen i barnehageadministrasjonen er at det er en del mødre med innvandrerbakgrunn som har bodd lenge i Norge, for eksempel pakistanske kvinner, og som kan ha deltatt på ordinære norskkurs, uten at de har hatt særlig utbytte av dem fordi opplæringen var for lite praktisk og for lite innrettet mot deres liv. I kursene med mer enkel norsk legges det vekt på å lære et praktisk norsk, knyttet til ord og begreper i hverdagen. Det legges også vekt på å gjøre begreper gjenkjennelige (for eksempel: Hva er norsk vintertøy, hva er en barnebursdag, hva er en dugnad) ved at kvinnene kjenner på ulike typer av tøy, lager en barnebursdag eller organiserer en dugnad «på liksom» mødrene imellom. På den måten forsøker foreldretiltakene å bygge ned en skepsis til «norske» tradisjoner og måter å gjøre ting på. Det blir dermed ikke så skummelt å sende barna i norsk bursdag eller delta på en dugnad. Barnehageadministrasjonens erfaring er at foreldrene har blitt mer opptatt av foreldrerollen, og at man gjennom disse kursene har klart å nå mange av de mødrene man bør nå, de som ofte ikke kommer seg ut av hjemmet og i liten grad tar del i det norske samfunnet.¹⁶ I 2008 ble det organisert ti slike mødregrupper med totalt 146 deltakere. Hele 20 språk er representert. Gruppene møtes én til to ganger i uken og kan ha litt forskjellig innretning, både norskopplæring, praktiske aktiviteter, trim og samfunnsforståelse. Temaene som diskuteres, kan være barneoppdragelse, kosthold, helse og skole. Noen av gruppene har gått over to semestre.

Bydelen ser de to «språktiltakene» gratis kjernetid og Språkløftet i sammenheng (under det de kaller Språk og barn-programmet). Det blir rapportert at alle barnehagene arbeider mer med språk, dels som del av gratis kjernetid, men også på grunnlag av andre planer. Skolene i bydelen melder om bedre språkferdigheter når barna begynner på skolen, men rektor på én av skolene vi snakket med, mente at det kunne være vanskelig å skille effekten av det ene tiltaket fra det andre. Skolen deltar også i Språkløftet og i tiltaket «Early years» (tidlig innsats). Når leseferdighetene hos førsteklasingene testes på slutten av det første skoleåret, er det ifølge vedkommende vanskelig å vite hvilket av tiltakene som har hatt mest effekt, kanskje er det summen av tiltak som gir effekt.

¹⁶ Det er viktig å være klar over at mange av mødrene som deltar på de ulike kursene, har veldig lite erfaring med på egen hånd å oppsøke ulike instanser utenfor hjemmet. Ett av tiltakene nevnt over er presentert i *Dagsavisen* 29.05.09. Ifølge dette oppslaget utbryter én av mødrene til de andre deltakerne at hun nå har vært på helsestasjonen helt alene, og får jublende respons fra de andre deltakerne.

Bydel Bjerke

Bydelen har en halv prosjektlederstilling betalt av gratis kjernetid. Bydelen har lenge vært opptatt av språkarbeid rettet mot alle barn, ikke bare barn med minoritetsspråklig bakgrunn. Ved hjelp av gratis kjernetid-midlene har bydelen kunnet styrke dette arbeidet.

Rekruttering til barnehage

Bydelen bruker ulike typer av strategier for å rekruttere barn til barnehage. Barnehageadministrasjonen har i lang tid, også forut for forsøket med gratis kjernetid, forsøkt å kartlegge om fire- og femåringene som bor i bydelen, har et barnehagetilbud. Det drives blant annet oppsporende virksomhet på grunnlag av opplysninger fra folkekregisteret, men siden dette registeret ikke alltid er oppdatert, sies det også i denne bydelen at oppsporingsarbeidet kan være svært tidkrevende. Mange av foreldrene sies å ikke være tilgjengelige på det oppgitte telefonnummeret, enten fordi de har flyttet eller er på lengre ferie i utlandet.

Flere instanser samarbeider om informasjon og rekruttering til barnehage, særlig fremheves helsestasjonene. Helsestasjonene er oppdatert på barnehagetilbudet i bydelen og kan både muntlig og skriftlig (for eksempel gjennom brosjyrer) gi informasjon. I og med at helsestasjonene kommer i kontakt med de aller fleste foreldre, er disse ofte mer oppdatert på barnas situasjon enn barnehageadministrasjonen. Barnehageadministrasjonen tar derfor kontakt med helsestasjonen om de barna man ikke har klart å nå. Helsestasjonene har imidlertid ikke anledning til å gi ut opplysninger uten foreldrenes samtykke. Som oftest tillater foreldrene at slike opplysninger formidles videre til barnehageadministrasjonen.

Erfaringer med rekrutteringsarbeidet

Gjennom rekrutteringsarbeidet til barnehage har de aller fleste femåringene hatt et barnehagetilbud. For femåringene var barnehagedekningen ved utgangen av 2008 på 95 prosent, for fireåringen på 87 prosent.

Barnehagetilbudet

Bydelen har flere typer av lavterskel barnehagetilbud, både korttidsbarnehager og åpen barnehage.

Bydelen har to korttidsbarnehager, begge tilbudene er delfinansiert av gratis kjernetid-midler og forbeholdt barn i gratis kjernetid-alder. Det er plass til 36 fire- og femåringer her. En korttidsbarnehage er samlokalisert med en åpen barnehage. Denne har i tillegg mor/barn-grupper, som er tilbud om norskundervisning til foreldre med barnepass. Åpen barnehage fungerer som et samlingssted hvor mødre og barn kan etablere et sosialt nettverk. Det anses gunstig at åpen barnehage og korttidsbarnehage er samlokalisert fordi det kan oppfattes tryggere for dem som benytter den åpne barneha-

gen, å søke barnet over i en korttidsbarnehage i og med at foreldrene da allerede kjenner lokalene, personalet og de andre mødre og barna som benytter korttidsbarnehagen. Åpen barnehage fungerer dermed som en rekrutteringskanal til korttidsbarnehage i og med at foreldrene får kjennskap til hva en barnehage er. I neste omgang søker enkelte foreldre barna over i et heltidstilbud. Foreløpig synes det imidlertid som om det er relativt få foreldre som søker heldagsplass etter først å ha hatt korttidsplass.

Helsestasjonen og en konsulent i gratis kjernetid har jevnlig møter hvor informasjon oppdateres. Det er nettverksmøter to ganger i året med alle som samarbeider om gratis kjernetid.

Bydelens erfaringer er, som i de andre bydelene, at korttidstilbudet må ha kort gangavstand fra hjemmet. Flere av foreldrene har i tillegg småbarn som må følge med ved henting og bringing til korttidstilbudet. Det er undersøkt muligheter for å leie lokaler i en del av bydelen hvor det ikke finnes et korttidsbarnehagetilbud.

Bydelen har språk som hovedsatsning i barnehagene. Det er ansatt tospråklige assistenter, språkpedagoger og migrasjonspedagoger som samarbeider med og veileder personalet i barnehagene. De arbeider også direkte med barn med språktrening. Noen av disse stillingene er delvis finansiert av gratis kjernetid-midler. Det holdes jevnlig kurs og seminarer om språklige temaer for alle bydelens ansatte. Dette bidrar til å styrke barnehagepersonalets kompetanse både om språk, foreldresamarbeid og flerkulturelt arbeid generelt i bydelen.

Barnehagene bruker kartleggingsverktøyet om språkferdigheter «Lær meg norsk før skolestart!». Vel 50 prosent av alle femåringene kartlegges ved hjelp av dette verktøyet. På sikt er intensjonen at alle femåringene skal kartlegges ut fra dette kartleggingsverktøyet.

Foreldretiltak

Bydelen tilbyr norskundervisning til foreldrene. Dette tilbudet fantes også forut for gratis kjernetid-ordningen, men har blitt utvidet til å omfatte flere tilbud. Bydelen har blant annet kjøpt inn norskopplæringskapasitet av AOF. Det har vært noe ustabilitet i dette opplæringstilbudet, blant annet fordi bemanningssituasjonen fra AOFs side var vanskelig i oppstarten, noe som førte til at foreldrene foretrakk andre tilbud. Foreldrene følte seg utrygge med lærervikarer som de ikke ble helt fortrolige med. Dette tilbudet ble derfor lagt ned, men vil bli forsøkt startet opp igjen.

Det rapporteres imidlertid om at norskopplæringstilbudet ved én av korttidsbarnehagene nevnt over er svært populært og nærmest selvrekrutterende, til dels med kø for å delta. Barnehageadministrasjonen forklarer det med at stedet oppleves som trygt. Ektefellene til kvinner med innvandrerbakgrunn er ofte skeptiske til at kvinnene går på norskkurs eller drar av gårde ut av hjemmet, men dette oppfattes som et trygt sted som mennene tillater kvinnene å oppsøke. Dette stedet fungerer derfor som et samlingssted for mange foreldre, særlig mødre. Det foregår et norskkurs på dagtid og

to på kveldstid her. Høsten 2008 deltok 20 kvinner på norskkurs her. Også på én av skolene er det satt i gang to norskopplæringskurs innenfor tiltaket Norsk offensiv, med cirka 20 deltakere i hver gruppe fordelt på begge kjønn. Dette foregår på kveldstid.

Bydelen informerer om norskundervisningen gjennom brosjyrer som er sendt til barnehagene, skolene og SFO, og som så distribueres til foreldrene. Tilbudet blir også annonsert i lokalavis og på bydelens nettside.

Bydelen er i mai 2009 i ferd med å åpne et familiesenter med mange aktiviteter rettet mot foreldre og barn i den delen av bydelen der det bor flest minoritetsspråklige småbarnsfamilier, med åpen barnehage og helsestasjoner for barn og unge og eventuelt andre tilbud. Målsettingen er å skape et samlingssted, et sted med mange tilbud og der mange møtes for å danne nettverk. Her vil det også ved hjelp av gratis kjernetid-midlene bli opprettet tilbud som kan styrke språkutviklingen og foreldrerollen hos foreldrene. Foreløpig synes det ikke som om det er satt i gang foreldreveiledningstilbud. Det er ikke satt i gang ICDP-veiledning i forbindelse med gratis kjernetid. Det nevnes imidlertid at foreldremøter kan være en aktuell arena for å samtale med foreldrene om foreldrerollen. Det nye familiesenteret er tenkt å være en arena for samarbeid med foreldrene, men planene for hvordan dette samarbeidet skal foregå, synes ikke å være klare. Man vil bygge på foreldrenes ønsker og behov.

Bydelen arbeider med å få opprettet en såkalt MiR-gruppe (Minoritetsspråklig ressursnettverk, under Foreldreutvalget for grunnopplæringen, FUG) i én av barnehagene. Denne vil fungere som foreldregruppe for minoritetsspråklige foreldre. Hensikten er at foreldre skal komme sammen og danne nettverk og slik kunne bruke sine ressurser i barnehagen og skolen for å støtte egne barn og styrke foreldrerollen. Tanken er at gruppen kan fortsette sine nettverk over i skolen.

Erfaringer med foreldretiltak

Bydelens tiltak rettet mot foreldrene består i hovedsak av norskkurs. Disse har til gjengjeld vært veldig populære og blir forsøkt utvidet. Bydelen er også i ferd med å etablere andre samlingssteder for foreldrene og en nettverksgruppe i barnehagen der foreldrene kan møtes og diskutere problemstillinger som er viktige for foreldrerollen.

Søndre Nordstrand

Rekruttering til barnehage

Bydelen benytter flere strategier for å rekruttere til barnehage:

- Bydelen samkjører folkeregisterets lister med lister over dem som har barnehageplass. Også i denne bydelen sies det at folkeregisterets lister ikke er oppdatert på grunn av stor inn- og utflytting til bydelen, og at det derfor er noen av barna de ikke finner. Alle barn blir uavhengig av sin etniske bakgrunn sjekket ut gjennom å kontrollere

registre opp mot hverandre. De aller fleste etnisk norske barn har allerede barnehageplass eller står på venteliste.

- Helsestasjonene er sentrale i rekrutteringsarbeidet i forbindelse med språkkartleggingen av fireåringer. De har informasjon om barnehage tilbudet i bydelen, hvor det er ledige plasser, osv. Helsestasjonene anbefaler gjerne åpen barnehage eller minibarnehage (gratis korttidstilbud) overfor foreldrene, eller de tar kontakt med en barnehage på vegne av foreldrene og med deres samtykke. De hjelper også til med å fylle ut søknadsskjemaer til barnehage. Helsestasjonene stimulerer også til lesing på eget språk ved å vise til bydelens bibliotek.
- Barnehageenhetene i bydelen samarbeider med skolene i forbindelse med skoleinnskriving og informerer om barnehage tilbudet. Bydelen praktiserer fleksibel skolestart. Dersom foreldrene ved skoleinnskriving ønsker at barnet skal begynne tidlig på skolen, forsøker man i stedet å få dem til å ta imot et barnehage tilbud. Dette kan dreie seg om fem–seks barn hver høst.
- Tilbudet om gratis barnehage har også vært markedsført på plakater, og informasjonsmateriell har vært delt ut på shoppingsentre og på offentlige plasser i bydelen. Likeledes har det vært oppslag på barnevernkontorer og sosialkontorer.
- Brev har blitt lagt i postkasser dersom foreldre ikke har vært hjemme når man kom på besøk.
- Tilbudet om gratis barnehage har blitt informert om i åpne barnehager.
- Det er satt inn annonser i lokalavis når det er ledige plasser, eller når nye barnehager opprettes.

Erfaringer med rekrutteringsarbeidet

Barnehagedekningen for femåringene var ved utgangen av 2008 på 93 prosent, for fireåringene den samme. De som ikke går i barnehage, forsøker man å nå gjennom å kontakte foreldrene. Fordi mange foreldre ikke er tilgjengelige på den oppgitte adressen, er det svært arbeidskrevende å holde oversikt over den enkelte families situasjon. Det er også krevende å gå på hjemmebesøk til foreldrene. Selv om bydelen har mange ansatte med et annet morsmål enn norsk, sier en informant at det kan være store språkproblemer når bydelen skal informere foreldre om barnehage tilbudet. Informanten forteller også at noen foreldre ikke er interessert i barnehage.

Barnehage tilbudet

Bydelen dekker et stort geografisk område. Det er etablert ni barnehageenheter i bydelen som hver består av tre barnehager. I én av barnehagene i hver av enhetene er det tilknyttet en språkenhet bestående av et ICDP-tilbud, åpen barnehage og såkalt

minigruppe, som er en gratis korttidsbarnehage for fire- og femåringer. Det finnes altså samlokalisert både ordinær heldagsbarnehage, åpen barnehage og korttidsbarnehage ni steder i bydelen.¹⁷ Korttidsbarnehage og heldagsbarnehage er dermed integrert i samme barnehage.

Åpen barnehage fungerer ofte som starten på «barnehagekarrieren». Barnehageadministrasjonen anser det derfor som viktig at dette tilbudet også er tilgjengelig for de litt større barna slik at foreldrene kan ta med både yngre barn og eldre søsken som nærmer seg skolestart, men som ikke har et barnehagetilbud. Der blir de eldre barna så «fanget opp» og eventuelt sluset videre til en annen barnehagetype. Det legges da vekt på at barnet raskt kan begynne i for eksempel en korttidsbarnehage (minibarnehage) uten lange søkeprosedyrer. Det finnes 180 plasser i minibarnehagene.

I minibarnehagene samles familiene til språksamtaler to timer per uke etter barnehagetid. Her snakkes det om det barna har lært i språkgruppene. Dermed lærer foreldrene mye av det samme som barna har lært.

I og med at minigruppene er samlokalisert med ordinære barnehager, kan de minoritetsspråklige barna som det gjerne er flest av i minibarnehagene, dra nytte av lek og samvær også med de etnisk norske barna. Barna i korttidsstilbudet kan altså bli kjent med og leke med alle barna, ikke bare med dem som går i minibarnehagen, og som kanskje kan dårlig norsk. Barna kan også være med på fellesaktiviteter og de skoleforberedende aktivitetene som settes i gang for femåringene. Det er etablert skoleforberedende grupper på tvers av barnehagene, der alle som skal til samme skole, kan møtes og bli kjent.

Språkenheten er en avdeling i en ordinær barnehage innad i barnehageenheten. De ansatte i enheten har ansvar for gjennomføringen av gode språktiltak i barnehagene i enheten. De skal også drive foreldreveilednings- og rekrutteringsarbeid. Til språkenhetene er det knyttet en pedagogisk leder, som både er leder av minigruppen 17 timer per uke, har ansvar for ICDP-veiledning, rekruttering og åpen barnehage seks timer per uke, samt en assistent og en tospråklig assistent. Det er en språkpedagog i hver barnehageenhet, finansiert av gratis kjernetid, som har ansvar for 40–50 barn i uken, fordelt på mindre grupper som er faste over lengre tid. Private barnehager i området inngår også.

Vedkommende skal også lære opp det øvrige barnehagepersonalet. Språkpedagogen brukes mest i de områdene der det bor en høy andel minoritetsspråklige barn. Det sies å ha blitt et veldig populært tilbud blant barna.

I språkgruppene er det egne foreldremøter. Der legges det opp til at foreldrene skal lære det samme som barna har lært, for eksempel de ord og begreper barna har lært.

Språkgruppemetodikken som drives i barnehagene, startet for øvrig på helsestasjonene med Språk 4. Selv om man hadde både åpen barnehage og minibarnehage forut

¹⁷ Den første minibarnehagen og åpne barnehagen ble for øvrig åpnet allerede i 1988.

for gratis kjernetid-tiltaket, har midlene som følger med tiltaket, ført til at man har kunnet systematisere språk- og sosialiseringsarbeidet bedre.

Gratis kjernetid-midler er også benyttet til å pusse opp språkrum i barnehagene med diverse språkstimuleringsutstyr, bøker og datamaskiner. Barnehager kan ha ukentlige «fokusord» som er tema for samlingsstunder og andre aktiviteter i barnehagen. Barna – og foreldrene – blir godt kjent med ordet gjennom å synge, tegne og snakke om den aktuelle tingen.

Også i denne bydelen forteller informanter i barnehageadministrasjonen at det er et problem at de ledige barnehageplassene ikke alltid er lokalisert der familiene bor.

Erfaringer med rekrutteringsarbeidet

Det fortelles også at det virker som om foreldrene er mer fortrolige med skoletilbudet enn barnehagetilbudet, fordi skole er et tilbud som er kjent fra eget hjemland. I tillegg er skolen gratis; det gjør at alle ser dette som et aktuelt tilbud. Men etter hvert har stadig flere hørt om barnehagetilbudet og at korttidstilbudet er gratis. Informasjonen om dette sies å spre seg fort innad i miljøene. De samme informantene forteller at det tok mer tid å informere om dette tidligere. Foreldrene ringer nå uoppfordret når barnet er fylt fire år, for å få gratis barnehageplass. Enkelte søker også om plass for treåringene fordi de allerede kjenner tilbudet til fire- og femåringene. Stadig flere barn går fra et korttids- til et heldagstilbud. Men det er også større etterspørsel etter korttidstilbudet enn før, noe bydelen tolker som tegn på at de er i ferd med å nå andre typer av barn/familier enn tidligere, dem som tidligere har vært vanskeligst å nå. Flere foreldre synes nå mer bevisste på viktigheten av at barna kan norsk før skolestart. Skolene, særlig de med høy andel barn med innvandrerbakgrunn, melder tilbake til bydelene om at de ser en forskjell fra tidligere, at flere barn kan norsk når de begynner på skolen. Og de som ikke har lært så mye språk, har gjerne lært å innordne seg i grupper, noe som er et godt utgangspunkt for videre læring.

Foreldretiltak

Det er som nevnt etablert et ICDP-veiledningstilbud i alle de ni barnehageenhetene i tilknytning til språkgruppene. Foreldreveiledningen blir nå styrket ved at stillingsandelen til den ICDP-koordinatoren som er knyttet til familiesenteret i bydelen, blir økt gjennom bruk av gratis kjernetid-midler. Det betyr at flere ansatte i barnehagene får opplæring i ICDP.

Foreldreveiledningen blir nå styrket ved at ICDP-stillingsandelen blir økt. Språkpedagogen i språkenhetene samarbeider også med foreldrene i ICDP-gruppene i forbindelse med for eksempel foreldremøter eller foreldresamtaler.

Barnehageadministrasjonen anser ikke at det er barnehagenes oppgave å tilby norskopplæring til foreldrene, men heller å forsøke å motivere foreldrene til å ta del i andre språktilbud som er tilgjengelige, for eksempel kurs i regi av Voksenopplæringen.

Siden det nå er lett å skaffe barnepass, skal det også være lettere for foreldrene å delta på norskkurs.

Bydelen har for øvrig samarbeidet med bydel Grorud om igangsetting av ICDP-arbeidet, mens Grorud har hentet inspirasjon i språkarbeidet fra Søndre Nordstrand.

Barnehageadministrasjonen hevder også at barnehagene sliter med å rekruttere pedagogiske leder og egnede assistenter. Fordi mange av assistentstillingene som utlyses, er vikariater, får bydelen nesten ikke tak i assistenter som snakker godt norsk. Derfor er det innført en ordning med kurs i «arbeidsnorsk» i arbeidstiden, som går ut på at kollegaer har lov til å rette på språket til dem som ikke snakker godt norsk.

Kapittel 4 Mødrenes syn på gratis kjernetid

Vi har snakket med et lite utvalg foreldre til barn i korttidsbarnehager i de fem bydelene om deres erfaringer med gratis kjernetid. I alt ti mødre ble intervjuet. Disse ble rekruttert gjennom styrer i en barnehage i hver av bydelene. Det var i utgangspunktet ikke lett å få mødrene til å stille til intervju. Enkelte var usikre på hva et slikt intervju ville innebære, og trodde også de kunne for lite norsk til å delta. De mødrene vi kom i kontakt med, kan være blant de mest integrerte og taleføre. Enkelte var i jobb (praksisplass), men de fleste var hjemmевærende. I samtalen deltok fra to til fire personer, alle mødre.

Mødrene fikk kjennskap til gratis kjernetid på ulike måter. Enkelte hørte om tilbudet gjennom venner og andre foreldre, andre leste om det i lokalavisen, mens andre igjen fikk informasjon gjennom helsestasjon eller åpen barnehage. Flere av dem vi snakket med, hadde allerede barn i barnehage og fikk informasjon om gratis kjernetid gjennom barnehagen. Bydelens helsestasjon ble trukket frem som en sentral informasjonskanal; mødrene hadde her blitt spurt om barna hadde barnehageplass, og språkferdigheter ble testet. På spørsmål om hvor de trodde at folk lettest oppfattet informasjon om gratis kjernetid, bydelens barnehage tilbud og viktigheten av at barna lærer norsk før skolestart, ble i tillegg bibliotek og plakater på kjøpesentre og lignende steder trukket frem. Mødrene fortalte at de selv også forteller naboer og venner om hvor godt og viktig dette tilbudet er.

Mødrene var på samme tid opptatt av at deres barn skulle lære morsmålet før de startet i barnehage. De syntes det er viktig at barna behersker morsmålet før de lærer norsk. Flere av mødrene hadde derfor hatt barna hjemme til de var rundt tre–fire år. Deretter syntes de det var viktig at barna lærte norsk. De syntes på den annen side ikke at det er viktig med morsmålsopplæring i barnehagen. Når barnet først begynner i barnehage, syntes de mødrene vi snakket med, at målsettingen bør være å lære det norske språket. De mødrene vi intervjuet, var svært bevisst viktigheten av at barna lærer norsk før de startet på skolen, og noen av dem hadde inntrykk av at de barna som ikke hadde gått i barnehage, i større grad sliter når de begynner på skolen. Da vi spurte om de kunne tenke seg grunner til at enkelte mødre ikke velger å benytte seg av barnehage og gratis kjernetid, ble ulike grunner oppgitt. Én mulig årsak som ble nevnt, var mangel på informasjon og kunnskap om hvordan man søker plass. Andre

fremhevet skepsis og manglende kjennskap til barnehage som institusjon. Noen fremhevet viktigheten av å opparbeide tillit mellom mor og barnehagepersonalet. De følte at det var tryggere å sende fra seg barna i barnehagen når de selv til en viss grad ble involvert i barnehagehverdagen. Dette kunne innebære at barnehagen inviterte til «adventsfrukoster» og lignende aktiviteter der barnehagepersonalet, mødrene og barna kom sammen. Individuelle møter med barnehagen i forkant av starttidspunkt ble også fremhevet som positivt og tillitsvekkende. Slike sosiale tilstelninger kunne ofte virke mer tiltrekkende enn tradisjonelle foreldremøter. Foreldreinvolvering i barnehagen ble opplevd positiv på flere måter. Spesielt hjemmeværende mødre fortalte at henting og levering i barnehagen ga dem et holdepunkt i dagen – som ei mor sa: «Det blir en slags jobb.» I tillegg treffer de andre mødre, og det skaper sosial kontakt og hygge. Men det ble også påpekt at når mor likevel er hjemme, er det noen som ikke ser noen grunn til at barnet går i barnehage. Mødrene påpekte at enkelte kanskje ikke er så bevisste på eller opptatt av at barnet skal lære norsk før skolestart.

Alle mødrene vi intervjuet, hadde barna sine i en korttidsbarnehage, men noen ønsket heldagsplass og sto på venteliste for å få plass. På grunn av mangel på heldagsbarnehageplasser i den aktuelle bydelen, hadde de ikke et heldagstilbud på intervju-tidspunktet. De mødrene dette gjaldt, kombinerte korttidsplassen med dagmamma. Dette bød på utfordringer i kombinasjon med jobb og/eller kurs- og opplæringsaktivitet og ustabil arbeidstid for dagmammaen. De mødrene som ønsket å fortsette med et korttidsstilbud, var enten hjemmeværende eller arbeidet ikke full tid. Mange av disse mødrene ønsket ikke et utvidet tilbud, da fire timer om dagen passet deres dagsrytme godt. De følte at de ikke hadde behov for mer. I én av bydelene ønsket mødrene at korttidsbarnehagen kunne utvides med én time hver dag, slik at det var lettere å kombinere med norskkurs eller arbeid. De opplevde det som problematisk når både mors aktivitet og barnhagen startet på samme tidspunkt. Også for de største barna ble det sagt at fire timer er i korteste laget. Foreldrene mente for egen del at de gjerne kunne betale for den ekstra timen.

Når det gjelder deltakelse på ulike foreldretilbud i regi av gratis kjernetid, hadde mødrene vi intervjuet, i varierende grad benyttet seg av disse. Omkring halvparten hadde deltatt på ICDP-veiledning. I én av bydelene hadde barnehagepersonalet gått på ICDP-kurs, så det var de som holdt kurset, mens mødrene fikk barnepass i barnehagen. Alle disse fant dette positivt og lærerikt. I en annen bydel var mødrene ukjent med dette foreldretilbudet, men fortalte at de hadde hatt lyst til å delta dersom det ble aktuelt.

Mødrene var samstemt svært fornøyde med barnehagetilbudet. De så en rask progresjon i barnas norskkunnskaper. I tillegg følte mødrene at de fikk hjelp til å følge opp barna. Det hendte at barna fikk med seg små språklekser hjem, og da fortalte mødrene at de også lærte språk når de gjorde lekser sammen med barna. Mange mente at det var viktig at kjernetiden var gratis, spesielt for familier der mor er hjemmeværende og ofte med flere småbarn på samme tid. Det ble sagt at dersom tilbudet ikke hadde

vært gratis, ville utgiftene til barnehage bli svært store hvis alle skulle gå i barnehage. Geografisk nærhet til barnehagen ble også fremhevet som viktig. De fleste mødrene vi snakket med, bodde i umiddelbar nærhet. Mødrene ga inntrykk av at kjennskapen til barnehage tilbudet sprer seg, særlig at det er gratis. De kjente få andre mødre med barn i fire–femårsalderen som valgte å holde barna sine hjemme. De fortalte også at barna selv setter veldig pris på å gå i barnehage fordi de da kan treffe og leke med andre barn. Det kunne være vanskelig å få med barna hjem ved hentetid. At barna trives, bidrar til å redusere skepsisen til barnehage.

Mødrene hadde også merket en økende interesse for å gå på norskkurs i sitt nærmiljø, noe de mente kunne ha sammenheng med at norskopplæring fra høsten 2010 ikke lenger er gratis for dem som kom til Norge før 2005.

Kapittel 5 Samlede erfaringer med gratis kjernetid

Fem bydeler i Oslo deltar fra og med 2006/2007 i et forsøk med gratis kjernetid i barnehage for fire- og femåringer. Målsettingen med forsøket er å bidra til at særlig barn med minoritetsspråklig bakgrunn står bedre rustet til skolestart både når det gjelder norskkunnskaper og sosialisering generelt. Tiltaket skal også bidra til å sette foreldrene bedre i stand til å følge opp barna i skolen, både gjennom å styrke foreldrenes norskkunnskaper og styrke foreldrerollen generelt. Ved at alle fire- og femåringer tilbys et gratis barnehagetilbud deler av dagen, vil flere barn få muligheten til å ta del i det språkstimuleringsarbeidet som foregår i barnehagene, og barna får også mulighet til å lære språk og sosiale ferdigheter gjennom lek med andre barn.

I denne rapporten har vi kartlagt hvordan de fem bydelene har organisert forsøket med gratis kjernetid med vekt på hvordan bydelene forsøker å rekruttere barn til barnehage, og hvilke tiltak som settes i verk overfor foreldrene for å styrke foreldrerollen. Vi har også kartlagt det korttidsbarnehagetilbudet bydelene har etablert, i og med at det ofte er dette barnehagetilbudet mange minoritetsspråklige foreldre først kommer i kontakt med gjennom rekrutteringsarbeidet.

Vi har hentet inn informasjon om forsøket fra flere instanser, både fra barnehageadministrasjonene i bydelene, fra helsestasjoner, barnehager og skoler, og vi har intervjuet noen minoritetsspråklige foreldre med barn i korttidsbarnehage.

5.1 Organisering og rekruttering

Alle de fem bydelene tar i bruk flere ulike metoder for å informere om gratis kjernetidstilbudet og rekruttere barn til barnehage. Bydelene har gått grundig til verks for å fange opp alle barn uten barnehageplass. Det innebærer at de aller fleste foreldrene i bydelene nå er kjent med tilbudet om gratis kjernetid. I bydelsrapporteringene oppgir dessuten samtlige av de fem bydelene at de aller fleste fire- og særlig femåringer nå har en eller annen form for barnehagetilbud.

Barnehageadministrasjonen i bydelene samarbeider med flere instanser for å rekruttere barn til barnehage. Særlig er helsestasjonene en viktig arena for rekruttering og

spredning av informasjon om barnehagetilbudet og gratis kjernetid. Helsestasjonene innkaller alle barn i bydelen til to- og fireårskontroll. De aller fleste foreldre møter opp, i det minste etter purring. Helsestasjonene har i stor grad formalisert samarbeidet med bydelenes barnehageadministrasjon og barnehagene. Helsestasjonene tester barnas språkkunnskaper og informerer foreldrene om barnehagetilbudet og gratis kjernetid dersom barnet ikke har barnehageplass. Helsestasjonene er i tillegg behjelpelige med å fylle ut søknadsskjema til barnehage. Dette foregår vanligvis når barna kalles inn til fireårskontroll, men flere av helsestasjonene vi intervjuet, startet informasjonsarbeidet overfor foreldrene allerede ved toårskontrollen. Enkelte av informantene vi intervjuet, mente for øvrig at fire år er i seneste laget for språkstimulering før skolestart.

Oppsøkende aktivitet som å gå fra dør-til-dør eller henvendelse per telefon eller post har også blitt benyttet i samtlige av de fem bydelene. Bydelene samkjører folkeregistret med helsestasjonenes opplysninger om dem som ikke har barnehageplass. Der de kom til en lukket dør, ble informasjonsbrosjyrer lagt i postkassen. Et gjennomgående problem i alle bydelene ved slik oppsøkende aktivitet er stor til- og fraflytting. Listene er ikke alltid korrekte og oppdatert. Dette er i tillegg ressurskrevende arbeid. Flere av bydelene oppgir at denne formen for rekruttering var mest aktuell i begynnelsen, før tilbudet om gratis kjernetid hadde spredd seg blant en stor del av bydelens innbyggere.

I tillegg oppgis tilstedeværelse ved innskriving på skole, plakater og avisannonser som viktige rekrutteringsstrategier. Ved skoleinnskriving høsten før skolestart kartlegges det om barnet har gått i barnehage, og om barnet snakker godt norsk. Dersom ikke, rådgis foreldrene om barnehagetilbudet og viktigheten av å lære norsk før skolestart. Våre intervjuer med samtlige informantgrupper viser at bydelene bedriver offensivt rekrutteringsarbeid, der mange ulike rekrutteringskanaler tas i bruk. På samme tid oppgir bydelene at mye av rekrutteringsarbeidet nå er mer selvgående, fordi «jungeltelegraphen» fungerer bedre og bedre. Det vil si at informasjon om gratis kjernetid sprer seg muntlig blant bydelens befolkning. Fornøyde mødre snakker med venner, naboer, familie og kollegaer om barnehagetilbudet og gratis kjernetid, og de senker dermed den sosiale terskelen for andre mødre til å benytte seg av tilbudet. Nå rapporterer barnehagene om informerte mødre som tar kontakt for å forhøre seg om gratis kjernetid-tiltaket med forespørsel om når deres barn kan benytte seg av tilbudet.

Åpen barnehage er et viktig tilbud til foreldre som i liten grad hadde hørt om barnehage før en bekjent nevnte det, eller som ikke har reflektert over at barnehage kunne være aktuelt for dem. Åpen barnehage er et gratis tilbud der foreldre og barn kan være sammen i barnehage noen timer per uke for å treffe andre barn og foreldre. I åpen barnehage informeres det om viktigheten av at barn lærer norsk før skolestart, og det gis også et språkstimuleringstilbud. Det informeres også om foreldretiltak. Åpen barnehage kan fungere som rekrutteringskanal til andre mer omfattende barnehagetilbud som korttidsbarnehage og ordinær heldagsbarnehage etter hvert som foreldre blir mer kjent med hva en barnehage er, og også blir klar over at et barnepasstilbud

gjør det mulig for foreldrene selv å delta i ulike aktiviteter. Foreldrene får også hjelp til å søke om barnehageplass. Åpen barnehage fantes imidlertid forut for forsøket med gratis kjernetid.

Bydelene har i forbindelse med forsøket med gratis kjernetid etablert flere korttidsbarnehager, som vanligvis vil være et gratis tilbud til foreldrene dersom oppholdstiden ikke overskrider de 20 timene i uken som er gratis. Mange foreldre med minoritetsbakgrunn har lite kjennskap til barnehage og ofte ikke samme behov for barnehage som yrkesaktive foreldre. Mange ønsker derfor et korttidstilbud heller enn et heldagstilbud. Det er derfor viktig at det finnes et korttidstilbud i form av korttidsbarnehage. Det gjør terskelen lavere for å velge barnehage og den språkstimuleringen som der tilbys. Når tilbudet i tillegg er gratis, blir det et enklere valg for familier med lav inntekt. Og når foreldrene først blir vant til å benytte et korttidstilbud og er fornøyde med det tilbudet de får, kan de etter hvert komme til å se nytten av et heldagstilbud. Både åpen barnehage og (gratis) korttidsbarnehage kan derfor fungere som rekrutteringskanaler for et heldagstilbud.

Et viktig funn i denne kartleggingen er at for å lykkes med rekrutteringen til barnehage, er det svært viktig at barnehagen er lokalisert i rimelig nærhet til boligen slik at bringing og henting av barn ikke tar uforholdsmessig mye tid. Mange mødre har yngre barn hjemme som vanskeliggjør bringing og henting i barnehage. Flere av bydelene oppga mangel på egnede og tilgjengelige lokaler som en begrensende faktor i utbyggingen av barnehetilbudet, også korttidsbarnehage. For en del foreldre kan lang reisevei skape en barriere mot å benytte barnehetilbudet.

Barnehageadministrasjonen i alle de fem bydelene forteller at det viser seg at mange foreldre etter hvert ønsker barnehage når de får vite hva barnehage er, og at det gis et gratis tilbud for fire- og femåringer. Stadig flere har også blitt klar over viktigheten av at barn lærer å snakke norsk før skolestart selv om de ønsker at barnet skal være hjemme de første årene for å lære eget morsmål. Foreldre kan ha erfart at eldre barn fikk problemer på skolen fordi de ikke kunne godt nok norsk.

Selv om også korttidstilbudene gir språkstimulering, kan det være en begrensning for språkstimuleringen at de fleste av korttidstilbudene nærmest utelukkende har barn med minoritetsspråklig bakgrunn. Dette kan føre til en tyngre språkstimuleringsprosess enn om barnet gikk i en barnehage med flere barn med norsk språkbakgrunn. Noen av bydelene har fått til en samlokalisering av korttidstilbud med heldagsbarnehage. Barn med minoritetsspråklig bakgrunn kan her leke sammen ute med barn med norsk bakgrunn. Samtidig kan foreldrene bli mer kjent med det ordinære barnehetilbudet. Bydelene rapporterer for øvrig om at det er stadig flere barn som går over fra korttids- til heldagstilbud.

Bydelenes valg av strategier for å rekruttere til barnehage har bidratt til økt samarbeid mellom ulike instanser i bydelene. Rekruttering av barn til barnehage er ikke kun barnehagesektorens ansvar. Mange instanser spiller med. Det samme gjelder

rekruttering av foreldre til ulike foreldretilbud og kurs. Bydelenes samarbeid og samkjøring av språktiltak overfor barn før skolealder innebærer både etablering av nye samarbeidsformer samt videreutvikling av eksisterende fora og metoder. Samtidig forteller barnehageadministrasjonene i denne studien at bydelene i liten grad samarbeider på tvers av bydelene om utvikling av ulike tiltak i forbindelse med gratis kjernetid og i liten grad utveksler erfaringer med tiltaket. Informantene forteller at det eksisterer mer samarbeid mellom bydelene når det gjelder Språkløftet.

5.2 Foreldretilbud, deltakelse og involvering

Barnehage er en arena der barn og foreldre med ulike kulturbakgrunner kommer sammen. Barnehagen er en arena for kontakt og læring, ikke bare for barna, men også for foreldrene. Denne undersøkelsen viser at barnehagen gir mødre mulighet til å delta i aktiviteter utenfor hjemmet, samtidig som de møter andre mødre for sosial kontakt når de bringer og henter barnet i barnehagen. Da vi gjennomførte mødreintervjuene i barnehagene, fikk vi klart inntrykk av at mødrene hadde god kontakt med hverandre og med barnehagepersonalet. En tidligere evaluering utført ved Fafo viser at mødres involvering og deltakelse i barnehagen og barnas hverdag gir språklig utbytte, i og med at de blir delaktige i barnas læring (Gautun 2007). Vi ser også i vår studie at små språkoppgaver som barna får med seg hjem, samtidig gir språklig utbytte for mor. Mødrene settes bedre i stand til å hjelpe sine egne barn med lekser og oppfølging.

I tillegg er aktiviteter og tilstelninger i barnehagen viktig både for at mødre skal komme sammen og ut av hjemmet, for å skape tillit mellom mor og barnehagen, men også for at mor bedre skal få et inntrykk av hva barna gjør i barnehagen. På denne måten kan mor føle seg tryggere når hun leverer fra seg barnet i barnehagen.

Tilbudet til foreldrene som er satt i gang med gratis kjernetid-midler, er organisert noe ulikt fra bydel til bydel. Tilbudene varierer i grad og omfang. Enkelte bydeler har et bredt spekter av tilbud, mens andre bydeler har færre tilbud. Inntrykket i denne kartleggingen er at bydelene bruker gratis kjernetid-midlene til delvis å sette i gang nye tiltak, men også styrker eksisterende tiltak og metoder. Det foreldretiltaket som går igjen i de fleste bydelene, er ICDP-kurs. Dette er et foreldreveiledningsprogram som skal bidra til å styrke foreldrerollen ved at foreldrene sammen tar opp ulike utfordringer de møter som foreldre. Familielæring er også et tilbud enkelte bydeler har tatt i bruk. Innholdet i familielæringskursene minner om ICDP-kurs; også her handler det om foreldrenes betydning for barnas oppvekst og utvikling. Men her er foreldre og barn sammen, og det legges mer vekt på samspillet mellom foreldre og barn. Og mens ICPD tilbys på foreldrenes morsmål, dersom de ønsker det, foregår familielæring på

norsk slik at foreldre og barn skal lære seg å samspille på norsk, for eksempel om hva som har skjedd i løpet av barnehagedagen.

Andre bydeler har i tillegg til foreldreveiledning satset på lavterskeltiltak som for eksempel gå-, strikke- og matlagingsgrupper, der det legges vekt på læring av språk og samfunnsforståelse gjennom praktiske oppgaver. All kommunikasjon foregår på enkelt norsk.

Alle foreldre får tilbud om barnepass mens de deltar på ulike aktiviteter. Åpnings-tiden for barnepasstilbudene nevnt over er samordnet med kurstidspunktene. Og mens foreldrene har et aktivitetstilbud, får barna et språkstimulerings tilbud. Tilbudene til foreldrene er gjerne også samlokalisert med tilbudene til barna eller foregår i umiddelbar nærhet. Det gjør det enklere for foreldrene å delta i og med at de får barnepass i nærheten samtidig som de deltar i ulike aktiviteter. Enkelte av de fem bydelene hadde dannet eller var i ferd med å danne såkalte familiesentre der mange aktiviteter rettet mot foreldre og barn samles. Åpen barnehage og helsestasjoner som er viktige arenaer for rekruttering og spredning av informasjon, blir gjerne inkludert her.

Det drives en del norskopplæring innenfor rammen av gratis kjernetid-midlene, mest i form av norskopplæring i tilknytning til andre tilbud, som dem nevnt over. Noen bydeler driver imidlertid mer tradisjonell norskopplæring som et lavterskeltiltak. I tillegg får foreldrene orientering om andre eksisterende språkopplæringstilbud, for eksempel i regi av Voksenopplæringen (VO). Bydelen tilbyr da gratis barnepass for dem som har barn i fire- og femårsalderen. Barnehageadministrasjonen i enkelte av bydelene mener imidlertid at norskopplæringen som drives i regi av VO, ofte er for teoretisk og abstrakt for mange personer med innvandrerbakgrunn. Det sies at det legges for mye vekt på formallæring: Man lærer ordene, men skjønner ikke helt hva de betyr. Enkelte bydeler har derfor etablert språktilbud med mer vekt på praktisk læring, knyttet til barnas hverdag, for eksempel hva barna trenger av vintertøy, og hva en norsk barnebursdag innebærer. På denne måten får mødrene forbedret sine norskkunnskaper, samtidig som dette knyttes til konkrete og relevante forhold. Målsettingen er å kombinere språkopplæring med samfunnslæring og læring i foreldrerollen.

Undersøkelsen vår indikerer at foreldretilbudene etter hvert har blitt svært populære hos mødrene, og det er flere tilbud som har ventelister. Enkelte tilbud har fått et svært godt renommé innad i innvandrer miljøene og oppfattes som «trygge» på den måten at både mor og far synes at det er greit at mor drar dit. En del mødre med innvandrerbakgrunn oppsøker sjelden eller aldri offentlige instanser og kan følge utrygghet i forbindelse med nye tilbud. Etter hvert som noen tilbud får god søkning og godt renommé, søker stadig flere seg dit. Det gjelder både norskkurs og strikkegrupper.

5.3 Godt i gang, men ikke i mål

Bydelene har i mange år forut for forsøket med gratis kjernetid hatt en stor andel av befolkningen med minoritetsspråklig bakgrunn. Bydelene har også i lang tid drevet med språkarbeid. Gratis kjernetid-midlene har bidratt ytterligere til at bydelene har hatt mulighet til å styrke og systematisere dette arbeidet. Forsøket har vært med på å bidra til å øke både barnehagenes og foreldrenes bevissthet om viktigheten av å drive språkarbeid i barnehagene. Bydelene ser også gratis kjernetid-midlene i sammenheng med andre lignende satsinger og bevilgninger. Språkeffekten av gratis kjernetid kan derfor være vanskelig å isolere fra andre tiltak som for eksempel Språkløftet og tidlig innsats i skolen. Oslo kommune har lagt få eller ingen føringer på hvordan bydelene skal organisere gratis kjernetid. En del nye tiltak er igangsatt, men bydelene har i de fleste tilfeller valgt å fortsette med de metodene og strategiene de behersket på forhånd, og midlene fra gratis kjernetid styrker og utfyller allerede eksisterende tiltak.

Det har ikke ligget innenfor mandatet til denne kartleggingen å undersøke effekten av forsøket på barnas språkferdigheter. Bydelene rapporterer imidlertid om stor tilfredshet med tiltaket når det gjelder progresjon i barnas språkferdigheter. Mødrene vi har snakket med, er også svært fornøyde med tiltaket. De forteller at de ser at barna blir bedre til å snakke norsk, de trives i barnehagen, og mødrene selv settes i bedre stand til å hjelpe og følge opp barna sine gjennom involvering i barnas barnehagehverdag og gjennom ulike former for kurs og norskopplæring. Mødrene forteller at det er viktig at tilbudet er gratis. Et gratis barnehagetilbud når familier med begrensede økonomiske ressurser og der mor ofte er hjemmeværende. Disse familiene har i utgangspunktet ikke behov for et barnepasstillbud siden den ene forelderen er hjemme. De har imidlertid behov for at barnet får et språkstimuleringsstilbud og mulighet til å være sammen med andre barn.

Dersom gratis kjernetid skal ha en sosialt utjevnenende effekt, er det viktig at barnehagetilbudet ikke bare består i tilsyn og omsorg, men også at den tiden barna tilbringer i barnehagen, tilfører noe mer, som språkstimulering for de barna som har behov for det. En generell mangel på faglært barnehagepersonell, en høy andel minoritetsspråklige assistenter med mangelfulle norskkunnskaper og en svært høy andel minoritetsspråklige barn i særlig korttidsbarnehagene kan by på utfordringer for språkstimuleringsarbeidet. Men erfaringene med gratis kjernetid i barnehage synes så langt å være gode. Mange prosesser er satt i gang: Flere barn blir rekruttert til barnehage, og flere barn får et språkstimuleringsstilbud. Flere foreldre, særlig mødre, deltar i ulike aktiviteter som bidrar til å styrke foreldrerollen. Det er utviklet rekrutteringsstrategier og samarbeidsrelasjoner med andre instanser i bydelene som etter hvert begynner å gi resultater. Nye barnehagetilbud bygges ut, og nye måter å trekke med foreldrene på settes i gang. Flere ansatte i barnehagene får opplæring i metoder som styrker språkstimuleringen. Og først nå begynner tiltaket å bli godt kjent blant foreldrene, både barnehagetilbudet og foreldretiltakene.

Referanser

- Arbeids- og inkluderingsdepartementet, Barne- og likestillingsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet og Kunnskapsdepartementet, *Groruddalssatsingen – Programområde 4. Oppvekst, utdanning, levekår, kulturaktiviteter og inkludering*. Årsrapport 2007 og Handlingsplan mars 2008.
- Arbeids- og inkluderingsdepartementet, *Handlingsplan for integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen og mål for inkludering*. Vedlegg til St.prp. nr. 1 (2006–2007) – Statsbudsjett 2007.
- Dagsavisen (2009), «Lærer å klare seg alene», 29.05.09 <http://www.dagsavisen.no/innenriks/article418065.ece>
- Djuve, Anne-Britt og Hanne Cecilie Pettersen (1998), *Må de være ute om vinteren? Oppfatninger om barnehager i fem etniske grupper i Oslo*. Oslo: Fafo-rapport 262.
- Gautun, Heidi (2007), *Hjemmebarna. En evaluering av språkstimulerende tiltak til 4- og 5-åringer som ikke går i barnehage*. Oslo: Fafo-notat 2007:17.
- Havnes, Tarjei og Magne Mogstad (2009), «No Child Left Behind. Universal Child Care and Children's Long-Run Outcomes.», Discussion Paper No. 582, Statistisk sentralbyrå.
- Mogstad, Magne og Marie Rege (2009), «Tidlig læring og sosial mobilitet. Norske barns muligheter til å lykkes som voksne», Vedlegg 2 i NOU 2009: 10. Fordelingsutvalget.
- Nergård, Trude Brita (2006), *Hva skjer med innvandrerfamiliers bruk av barnehage når et gratis tilbud går over til å koste penger?* Oslo: NOVA. Rapport 2006/12. http://www.nova.no/asset/2373/1/2373_1.pdf
- Nergård, Trude Brita (2002), *Gratis barnehage for alle femåringer i bydel Gamle Oslo. Evaluering av et forsøk*. Oslo: NOVA. Rapport 3/02. http://www.nova.no/asset/3084/1/3084_1.pdf
- Oslo-speilet* (2008), nr. 3–4.

- Sand, Sigrun og Tove Skoug (2002), *Integrering – sprik mellom intensjon og realitet? Evaluering av prosjekt med gratis korttidsplass i barnehage for alle femåringer i bydel Gamle Oslo*. Rapport 1. Høgskolen i Hedmark. Rapport 1/2002. http://fulltekst.bibsys.no/hihm/rapport/2002/01/rapp01_2002.pdf
- Statistisk sentralbyrå (2009), «12 400 flere barn i barnehage», 16.03.09. <http://www.ssb.no/barnehager/>
- Winsvold, Aina og Lars Guldbrandsen (2009), *Kvalitet og kvantitet. Kvalitet i en barnehagesektor i sterk vekst*. Oslo: NOVA. Rapport 2/2009. http://www.nova.no/asset/3631/1/3631_1.pdf

Gratis kjernetid i barnehage

Fem bydeler i Oslo deltar i et forsøk med gratis kjernetid i barnehage der fire- og femåringer får tilbud om 20 timer gratis tid i barnehage per uke. Målsettingen med forsøket er å bidra til at flere barn, særlig minoritetsspråklige barn, gjennom deltakelse i barnehage språklig og sosialt kan bli bedre rustet for skolestart. Rapporten tar for seg en del erfaringer med forsøket, hvordan bydelene forsøker å rekruttere barn til barnehage og hvordan foreldrene settes bedre i stand til å følge opp barna på skolen.

Fafo

Borggata 2B/Postboks 2947 Tøyen
N-0608 Oslo
www.fafo.no

Fafo-rapport 2009:31
ISBN 978-82-7422-689-0
ISSN 0801-6143
Bestillingsnr. 20121